

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОВА
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
УНІВЕРСИТЕТ АНКАРА ХАДЖИ БАЙРАМ ВЕЛІ (ТУРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА)
АНАТОЛІЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ТУРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА)
МОЛОДІЖНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРАВА (ВАРШАВА, ПОЛЬЩА)
ВИЩА ШКОЛА БІЗНЕСУ І МЕНЕДЖМЕНТУ (ЧЕХАНУВ, ПОЛЬЩА)
ВІДДІЛ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Збірник матеріалів
V Міжнародної науково-практичної конференції
«Розвиток професійної майстерності педагога в умовах
нової соціокультурної реальності»

Тернопіль
2022

УДК 159.98:37.091
Р 64

Р 64 Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 29-30 вересня 2022 року) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, В.Є. Кавецький, О.Я. Жизномірська, Т. В. Магера, Г.І. Герасимчук, Н.Б. Стрийвус – Тернопіль: СМП “Тайп”, 2022. 450 с.

У збірнику публікуються тези доповідей учасників V Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності», проведеної на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти 29-30 вересня 2022 р.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол №5 від 04.11.2022 р.)*

УДК 159.98:37.091

© Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2022

Степаненко В. В. ВИКОРИСТАННЯ 3D-ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ.....	372
Степаненко В. І. ІНТЕРАКТИВНИЙ ПЛАКАТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА.....	376
Степанова Т. В. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	379
Стрельников В. Ю. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕНСИВНОГО ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	382
Стрийвус Н. Б. РОЛЬ СУЧАСНОГО УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	384
Таєнчук О. В. ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ GOOGLE CLASSROOM У НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	387
Трубавіна І. М., Чередниченко О. Ю., Недря К. М. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОБОТИ ОСВІТЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	389
Olga Tsaryk, Nataliia Rybina PECULIARITIES OF SPEECH CULTURE IN ENGLISH-SPEAKING SOCIETY.....	391
Тютюнник І. С., Добрянська Н. В. МОЖЛИВОСТІ ТЕХНІКИ ГРАТАЖУ ПРИ ВИВЧЕННІ ОСНОВ ГРАФІКИ.....	393
Ummugulsum Dohman UZAKTAN EĞİTİM SİSTEMİ VE UZAKTAN EĞİTİM ÖĞRETMENİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	396
Урмич О. М. ЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ПРОЕКТІВ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	399
Феленюк А. І., Главацька О.Л. ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ КЕРІВНИКА СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	401
Хома С.О. ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ НАРАТИВНОГО МЕТОДУ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ.....	404

педагогічним працівникам необхідно мати навички проведення пошуку напрямку або теми проекту, що є окремою роботою і потребує певного опиту, окремо для дослідницьких проектів – наукової підготовки. Одночасно треба враховувати об'єм навчальної програми. Також проектна діяльність потребує враховувати особистісні характеристики учня, оцінити його потенціал до самостійної роботи, до виконання певної складності, об'єму роботи, строків виконання. Іншою функцією викладача є розвиток самостійності здобувачів освіти під час роботи над проектом. Це важливі навички, які необхідні для подальшої навчальної або трудової діяльності: здобувачі мотивуються для опанування певного матеріалу, порівнюють отриманий результат з іншими здобувачами, визначають власні сильні та слабкі сторони, самостійно досліджують аспекти проекту, радяться з викладачем, формується самооцінка дослідної діяльності.

Таким чином, нами підкреслюється активізація освоєння майбутніми педагогічними фахівцями проектної діяльності як однієї з важливих інноваційних технологій. Велике значення при цьому набуває формування і постійне вдосконалення науково-дослідних навичок.

Література

1. Проектна діяльність інтерактивними методами навчання: навчально-методичний посібник / Укладачі: В. А. Яковлева, Н. В. Полісько. Кривий ріг: ФОП П. А. Іванов, 2018. С. 6–10.
2. І. Дичківська Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. М. Дичківська, К.: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Г. Ю. Кравченко Технологія організації проектної діяльності студентів вищих навчальних закладів (Нац. технічний ун-т «Харківський політехнічний інститут»). Харків, 2015. С. 138–146.
4. О. В. Косович Проектна діяльність як одна з форм інноваційних методичних технологій навчання. *Наук. вісник Ужгородського ун-ту «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2011. В 22. С. 76–78.
5. Н. Е. Ковшун. Аналіз та планування проектів: навчальний посібник / Н. Е. Ковшун К.: Центр учбової літератури, 2008. 344 с.

Феленюк А. І.,
магістрантка 2 курсу спеціальності «Соціальна робота»
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
anasta0217sia@gmail.com

Главацька О. Л.,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
olga.raduk@gmail.com

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ КЕРІВНИКА СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Практичне розв'язання завдань закладів, установ соціальної сфери можливе за умови належної підготовленості керівників, здатних ефективно

здійснювати управлінську діяльність, організувати роботу колективу в складних умовах сьогодення. Йдеться, насамперед, про розвиток тих психологічних якостей керівника, що можуть забезпечити ефективну реалізацію функцій його професійної діяльності як управлінця. Особливо важливими є комунікативні якості керівника для налагодження оптимальних взаємовідносин і досягнення найкращих результатів у реалізації мети управління.

Предметом уваги багатьох дослідників є різноманітні аспекти особливостей керівника і його управлінської діяльності. До напрямів, що досліджуються найінтенсивніше, можна віднести вивчення психологічних особливостей керівника (В. Бойко, В. Ковальов, А. Свенцицький та ін.), психологічних аспектів взаємодії керівника з підлеглими (Н. Бахарєва, Ю. Ємельянов, Р. Кричевський та ін.), розробку моделей і визначення показників ефективної управлінської діяльності (А. Журавльов, Е. Чугунова, С. Вітковський та ін.).

Враховуючи важливість відповідності рівня керівника вимогам часу, виникає потреба в удосконаленні управлінської діяльності керівника соціальної служби з огляду на соціально-психологічні умови та закономірності підвищення ефективності діяльності управлінця.

Мета статті полягає у висвітленні комунікативних здібностей керівника соціальної служби на ефективність його управлінської діяльності.

Теоретичний аналіз наукової літератури і практика свідчать про те, що ефективність діяльності закладів чи установ соціальної сфери значною мірою визначається високим рівнем загального розвитку і професійної підготовки керівника.

Серед численних і різноманітних факторів, які впливають на успішність управлінської діяльності керівника, слід виокремити його комунікативні здібності. Основними мотивами участі керівників у різних системах управління організацією є можливість реалізувати, насамперед, свої комунікативні, інтелектуальні здібності, інтерес до нового виду діяльності, можливість соціальних, економічних перетворень у країні та поліпшення свого матеріального становища [6]. Саме сьогодні для українського суспільства особливої актуальності набувають соціально-комунікативні здібності керівника соціальної служби, установи, закладу.

Комунікативні здібності відносяться до спеціальних здібностей і утворюють систему якостей особистості, які сприяють досягненню високих результатів у комунікативній діяльності. Вони є індивідуально-психологічними особливостями людини, які є умовою ефективного спілкування, та не зводяться лише до комунікативних умінь і навичок, хоча можуть полегшувати їх формування та використання [1; 2].

Науковці Максименко С., Заброцький М. вважають, що комунікативні здібності сприяють активному і ефективному спілкуванню, передачі інформації та встановленню контактів, розумінню комунікативної ситуації, сформованості комунікативних умінь та забезпечують взаємодію з іншими людьми [3].

Велике значення мають такі комунікативні характеристики керівника як прояв інтересу до підлеглих, чутливість до мотивації своїх партнерів і емоційної форми спілкування, виявлення довіри до підлеглих. Саме такі характеристики притаманні керівникам, які схильні оцінювати значення внеску своїх підлеглих і в комунікативних ситуаціях виявляють більше довіри до людей [4; 5].

Проведений науково-теоретичний аналіз проблеми вивчення комунікативних здібностей керівника соціальної служби дає підстави зробити такі висновки:

– існують особливості управління в закладах, установах соціальної сфери, що зумовлені специфікою соціальних функцій, характеристиками учасників процесу управління (керівника, соціальних працівників, клієнтів та ін.) тощо. До таких особливостей управління належать: відмінність основної мети в соціальних службах від мети в сфері бізнесу або виробництва, переважна більшість соціальних працівників – жінки, що безперечно, позначається на соціально-психологічній ситуації в колективі, неоднорідність кадрового складу, значне навантаження керівника як організатора, адміністратора, громадського діяча тощо;

– з'ясовано, що поняття «спілкування» і «комунікація» вживаються дуже часто як тотожні, оскільки в широкому розумінні процес комунікації можна розглядати як спілкування, що зумовлено спільною семантичною основою цих понять, багатозначністю їх використання в буденному та науковому розумінні, а також функціями, які вони виконують;

– серед комунікативних характеристик управлінської діяльності виділяють такі поняття, як «комунікативні здібності», «комунікативний потенціал», «комунікативні властивості» та ін. Взаємозв'язуючою ланкою, на нашу думку, є комунікативні якості керівника, під якими розуміємо структурні компоненти особистості управлінця, що пов'язані безпосередньо з процесом комунікації й зумовлюють комунікативні характеристики управлінської діяльності, які виявляються під час взаємодії керівника з підлеглими. З'ясовано, що центральною характеристикою під час розгляду комунікативних якостей має стати комунікативне ядро особистості;

– аналіз управлінської діяльності виявив необхідність врахування фактора статі під час аналізу управлінської діяльності керівників соціальних служб. Чинник статі розглядається як сукупність біологічних, психологічних, психофізіологічних, соціокультурних передумов;

– в результаті теоретичного аналізу проведених досліджень виявлено низку статевих відмінностей, а саме: у набутті певних умінь і навичок відповідно до віку та статі особистості; за основними формами мислення; щодо таких властивостей та якостей особистості, як тривожність, емоційна нестабільність, самооцінка, контактність, товариськість, відкритість, життєрадісність, сприйнятливість, чутливість, здатність до емпатії, інтуїція, відповідальність, конформність поведінки тощо. Психологічні особливості статі керівника певною мірою впливають на комунікативні особливості його управлінської діяльності.

Подальших наукових пошуків потребує виявлення впливу комунікативних здібностей жінки-керівника на рівень згуртованості трудового колективу.

Література

1. Ващук Ф. Г., Козубовська І. В. Комунікативні процеси в менеджменті: монографія. Ужгород : Бреза А. Е., 2013. 278 с.
2. Главацька О. Л. Менеджмент соціальної роботи: теорія та практика: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2015. 616 с.
3. Максименко С. Д., Заброцький М. М. Технологія спілкування: комунікативна компетентність особистості: сутність і шляхи формування: посібник. К. : Главник, 2007. 112 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: монографія. Чернівці : Книги - XXI, 2009. 527 с.
5. Писаревський І. М., Александрова С. А. Професійно-комунікативна компетентність: підручник. Х. : ХНАМГ, 2010. 230 с.
6. Трут О. О. Теоретико-методологічні засади управління результативністю організації: монографія. Львів : Вид-во ЛТЕУ, 2018. 420 с.

Хома С. О.,
завідувач центру виховної роботи,
захисту прав дитини
та громадянської освіти ТОКІППО

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ НАРАТИВНОГО МЕТОДУ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ

В умовах воєнної агресії російської федерації в Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Актуальність формування національно-культурної ідентичності обумовлена необхідністю осягнення й засвоєння національно-культурних цінностей українського народу, історичної пам'яті, збереження національної аутентичності та традицій.

Національно-культурна ідентичність особистості – це уподібнення окремої особистості з певною нацією на основі оволодіння сукупністю національних та культурних цінностей, почуттів, уявлень, поглядів, ідей, зразків поведінки, завдяки яким індивід усвідомлює свій історично зумовлений соціально-культурний локалітет у системі людства.

Водночас, формування національно-культурної ідентичності має здійснюватися на основі рівноправного діалогу з усіма етносами і народами, які проживають на теренах України і спрямовуватися на згуртування української

нації, створення сприятливих умов для їх розвитку. Важлива роль у цьому плані відводиться позакласній діяльності загальноосвітньої школи, яка володіє відповідними виховними можливостями. Про необхідність активізації уваги до формування у підростаючого покоління національно-культурної ідентичності йдеться в Законі України «Про освіту», а також у таких документах: Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»; Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932, якою затверджено План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки; Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 673, якою затверджено Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, наказ МОН від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641».

Формування національно-культурної ідентичності має опиратися на:

- історичну правду;
- історичну пам'ять;
- національні ідеали;
- національну гідність;
- національну самосвідомість;
- патріотизм.

Стрижневим завданням сучасної освіти в модернізації навчального процесу є використання інноваційних методів викладання і виховання для формування успішної конкурентоспроможної й обізнаної особистості. Один з таких методів – наративний.

Термін «наратив» є запозиченням, що походить від лат. «narrare» – «розповідати», є спорідненим латинському слову «gnarus» – «знати» і передбачає розповідь історій про людей та їхні проблеми.

На думку Майкла Уайта, люди усвідомлюють своє життя через історії. До якої б культури ми не належали, її наративи впливають на нас, і під цим впливом формується особистісний наратив кожної конкретної людини. Цей життєвий наратив схожий на історію, певну послідовність подій, що об'єднується загальним сюжетом. Ті події, яким людина надає особливого значення, покладаються до основи сюжету, при цьому багато інших подій начебто випадають з поля її зору, оскільки не вкладаються у цей загальний сюжет.

Звідси, наратив – це оповідання, що описує певні фактичні події, викладені в авторському стилі інтерпретатора (Євген Карпов).

Як бачимо, вже в самій етимології простежується ідея наративу – «знання в розповіді». Розповідаючи, людина не тільки відстежує послідовність дій, а й інтерпретує, пізнає навколишню дійсність і саму себе. Наратив моделює певну життєву ситуацію, при цьому актуалізується відповідний досвід, особисте та соціальне, виокремлюється центральна тема або кілька тем, які є головними в наративі й на яких робить акцент автор.

Окрім оповідача, або наратора, існує слухач, який не просто сприймає сюжет наративу, а й виступає його активним співавтором, тобто процес створення наративу є діалогічним.

Необхідні умови наративу – діючі особи і розгорнутий у часі сюжет. Цим умовам відповідають численні види оповідок:

- байки, міфи, казки, фольклорні історії;
- оголошення, еволюційні тлумачення у т.ч. й у формі діалогів та монологів;
- літературні чи побутові, правдиві й вигадані історії;
- усні й письмові тексти;
- деякі історичні, правові, релігійні, філософські, наукові тексти.

Сучасне уявлення про наратив містить два його розуміння: *наратив у широкому сенсі* – це сюжетно та хронологічно організоване усне або письмове оповідання, *у вузькому сенсі* – певний спосіб організації особистісного досвіду. При цьому зазвичай виокремлюють три типи індивідуальних наративів: *розповідний, аналізуючий, описовий*.

Основна ідея наративного підходу полягає в тому, що життя і стосунки людей формуються в процесі соціальної взаємодії, коли ми осмислюємо і будуємо життя на основі історій, які розповідаємо один одному і самим собі. В результаті цієї взаємодії окремими спільнотами людей створюються переконання, цінності, закони, уявлення, які знаходять вираження в мові. Крізь призму цих уявлень члени спільнот інтерпретують світ, наділяють змістом ті чи інші явища, події, процеси свого життя.

Останнім часом, після опублікування праць відомого американського педагога та психолога Дж. Брунера почала активно досліджуватися проблема *наративного навчання*. Основна теза наративної психології сформульована ним у статті «Життя як наратив» (1987) таким чином: «...У нас, мабуть, немає іншого способу опису прожитого (і того, що проживається) часу, окрім як у формах наративу. З психологічної точки зору ...життя є оповідка, наратив, яким би незв'язним він не був».

Наративне виховання – це спосіб взаємодії вчителя з учнями, що передбачає гармонійне поєднання й використання в освітньому процесі вербальних методів інтерактивного засвоєння знань і застосування інформаційних джерел (автобіографічних, біографічних, педагогічних наративів та ін.), що специфічно поєднує теоретичні та практичні підходи, репродуктивну й дослідницьку діяльність на основі вивчення, узагальнення, інтерпретації та трансформування досвіду.

Як зазначає професор М. П. Лещенко: «Застосування методів наративу вимагає від учителя не стільки безпомилкового вивчення й точного передання змісту навчального матеріалу» (краще за вчителя це зробить комп'ютерна програма), як уміння «*одягнути суху інформацію у живий одяг слова, яскраві барви та трепетні почуття, зробити її привабливою й особистісно значущою для учня*».

Найважливішим у наративних методах виховання є те, що до основи педагогічної взаємодії покладаються життєві історії, які учні (вихованці)

пізнають, приміряють на себе, тим самим аналізуючи власний досвід і моделюючи стратегію життєздійснення.

Приклад нарративу

«БЕЗСТРАШНИЙ ФРОНТ»

За вікном – Хрещатик, а на ньому – люди. Народ моєї країни прокидається до нового дня. Я спокійно зможу сьогодні відслужити літургію, підготувати частину незавершеної ще наукової статті, поспілкуватися з тими, хто шукає духовного супроводу, а повертаючись додому, прогулятись у тіні кошлатих кийвських каштанів.

За пару годин до магазину навпроти підвезуть свіжий хліб; у лікарні завершить своє чергування хірург і на його місце до операційного столу стане інший; і обов'язково сьогодні хтось комусь зізнається у коханні.

А коли над столицею моєї країни замерехтять зорі далеких галактик і втомлений день остаточно схилиться в обійми ночі, я обов'язково згадаю, що все, на що цього дня спромігся мій народ, було можливим саме тому, що сьогодні десь там, на Сході, Серьожки та Роми, Вані та Сашки, Василі та Міші, Боді та Жені, Дімки та Андрюхи, Максими, Колі, Гриші та Віталіки – прості та звичайні хлопці – роблять надзвичайні речі. Ціною власного життя.

*о. Андрій Зелінський,
військовий капелан (УГКЦ)*

Життя Соломії Крушельницької варте того, щоб про нього знімати художні фільми, телесеріали, писати романи та документальні розвідки. На її долю випала велика праця, велика слава і велика любов.

Вона була – довершена гармонія... Винятково сильне і приємне для вуха сопрано, вроджений акторський талант, досконале виконавське мистецтво, краса фізична і духовна. Соломію Крушельницьку досі вважають неперевершеною оперною дівочою, яка перетворювала кожну виставу на неповторне мистецьке явище, на те, що означали словом «тріумф». Про неї знав весь світ. Свої особисті концерти вона завжди закінчувала українськими народними піснями.

У лютому 1904 року композитор **Джакомо Пуччіні** в міланському театрі «**Ла Скала**» представив свою нову оперу «**Мадам Баттерфляй**». Прем'єра провалилася, оперу освистали. Пуччіні був приголомшений цією невдачею, але друзі умовили його переписати оперу і запросити на головну партію Соломію Крушельницьку. І коли 29 травня на сцені театру «Гранде» в Брешії відбулася прем'єра оновленої «Мадам Баттерфляй» із Крушельницькою – це був тріумф. Артистів і самого композитора 17 разів викликали на сцену і осипали оваціями. Зворушений Пуччіні надіслав Крушельницькій свій портрет із написом: «Найпрекрасніший і найчарівніший Баттерфляй».

Література

1. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
2. Концепція Нової української школи. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р.
3. Концепція підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 281-р.

4. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей», розглянута та затверджена Вченими Радами Інституту проблем виховання (протокол № 6 від 02 липня 2018 року) та Інституту модернізації змісту освіти (протокол № 7 від 26 вересня 2018 року). URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>

5. Бех І. Д., Журба К. О., Киричок В. А., Чорна К. І., Назаренко Г. А., & Шкільна І. М. (2011). Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навчально-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка.

6. Бех І. Д.(2021). Особистість у сьвіт духовності : монографія. Київ-Чернівці, Букрек.

7. Наказ МОН від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalnopatriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-shovtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

Dr. Thomas Bauer & Mag. Birgit Hoefler,
International Office - PH Wien

UKRAINE-CRISIS-SUPPORT FROM THE UNIVERSITY COLLEGE OF TEACHER EDUCATION VIENNA (= PH WIEN) FOR CHILDREN, TEACHERS, PRINCIPALS AND PARENTS IN VIENNA VIA ERASMUS+ INTERNSHIPS

1. NiW – Neu in Wien Klassen: Since the Russian war of aggression on Ukraine, which started on the 24th of February 2022, thousands of Ukrainian people, mostly mothers with their children, fled to Austria to seek protection. In order to establish the best possible integration of these displaced people, one of our aims was and is to get school-aged children into schools as fast as possible, to teach them in their native language as well as in German. In the NiW-classes in Vienna a maximum of 25 children and teenagers are taught and looked after between 8 am and 1 pm by two educators across all school types and levels. In addition, native language teachers and teachers of German as a foreign/second language regardless of age are also employed (cf. <https://www.bildung-wien.gv.at/service/Presse/Presseausendungen/29.-M-rz-2022--Unterst-tzungsangebote-f-r-Gefl-chtete-aus-der-Ukraine-der-Bildungsdirektion-f-r-Wien.html>, accessed 31.07.2022).

1.1. Due to the high and constantly growing number of students in the NiW-classes, the PH Vienna was contacted by the education department and the school managements directly and asked for support for the teaching and care of Ukrainian children by Ukrainian students. Within a short amount of time and with the help of the International Office of the PH Vienna, 2 interns from Ukraine were able to take part in the Erasmus+ Student Mobility for Traineeship program and 3 Ukrainian Erasmus+ students, who had already been in Vienna before February 24th, 2022 were used as part of the Incomings School Practice course of the International Program to support and encourage Ukrainian children in schools. In addition to the compulsory hours of the School Practice course, the

Erasmus+ students provided support for Ukrainian children on a voluntary basis. This helped not only the children, but also the colleagues and the management in coping with the difficult situation, as well as in any meetings with parents.

1.2. Internship title: "Erasmus+ Student Mobility for Traineeship - support for students with Ukrainian mother tongue in the classroom" (Learning Agreement I Mobility for Internships, p. 1)

The two additional interns are graduates of the University of Drohobych in western Ukraine and have already completed an Erasmus+ semester at the University College of Teacher Education Vienna in recent years.

The internship lasted from April 14, 2022 to July 1, 2022. The tasks of the two interns related to the following areas:

- Support for educators in the classroom when working with pupils with Ukrainian language
- Preparation, implementation and follow-up of classes
- Creation of suitable teaching materials
- Making corrections
- Translations from German to Ukrainian and vice versa
- Help and support in working with parents and management
- Cooperation with the team in the International Office of the University College of Teacher Education Vienna

The working time amounts to a total of 35 working hours per week, of which a maximum of 12 working hours were teaching activities in a Viennese school (cf. Learning Agreement I Mobility for Internships, p. 1).

With their commitment, the interns and the students made a valuable contribution to the integration of the children who had been driven from their homeland and their relatives. Their work was valued not only by the educators, head teachers, mentors and parents, but also by the children and young people in their care.

In the 2022/23 winter semester, interns from Ukraine will again be employed in other schools in Vienna to teach Ukrainian students and to provide administrative support to the school management. The plan is to employ 4 interns from September 1st, 2022 to January 29th, 2023. The International Office of the PH Vienna continues to support this project with all the means at its disposal.

1.3. Financing: The internships were and will continue to be financed via the Erasmus+ projects KA107/KA171 student internships. Another option for universities and colleges in Austria is financing such internships via the Erasmus+ project KA131.

This model can be used for children and young people from all countries and nations who have been displaced from their homeland.

<https://www.bildung-wien.gv.at/service/Krieg-in-der-Ukraine/Hilfe-und-Unterst-tzung-durch-die-Bildungsdirektion-f-r-Wien.html> (accessed 10.10.2022)

<https://phwien.ac.at/aktuelles/unterstuetzung-ukraine/> (accessed 12.10.2022)

PhD Andrew M. Cwer
Academy of National and International Law
Youth University of Law
Vice-rector
Warsaw, Poland.
ORCID iD: 0000-0002-3425-6579
e-mail: phd.andrew.c@gmail.com

PATRIOTIC EDUCATION IN THE CURRICULA OF SELECTED SUBJECTS OF MASS SCHOOL AS AN IMPORTANT ELEMENT OF DEFENSE EDUCATION (SELF-REFLECTION)

Summary

The content of the patriotic education program is to prepare the pupil - the pupil for civic and patriotic activity in civic society and to equip young people with basic civic skills as well as attitudes and behavior patterns. It is in the sphere of interests and lively discussions of educators - it is part of the didactic and educational activities of the school. Patriotic values are among the most important values - timeless and universal - which should be present in the education of the young generation. Patriotic education is introducing people to love one's homeland and nation and shaping the readiness to make sacrifices for them. Its aim is to prepare the pupils to serve their own country and nation. An important goal of this education is to develop readiness to defend one's homeland and contribute to its broadly understood security.

Keywords

patriotism, education, youth, school, defense, security

Defense of the homeland is the right and duty of every citizen. Preparing young people to fulfill this obligation should be the subject of conscious efforts by all educational links - from the family home, through school, workplace, social organizations, and sports associations. We call love for the homeland, for the future and present history of the nation, and for its achievements patriotism. Patriotism is a lasting value in the history of human culture.

The deliberate and conscious influence on the personality of young people in order to cause changes that are reflected in specific patriotic attitudes is called patriotic upbringing.

The subject matter of this study was discussed by experts in the field, recognized teachers such as: Zdzisław Kosyrz, Jan Bogusz, Wincenty Okoń, Mieczysław Michalik, Józef Maria Bocheński, Jacek Woroniecki, Zenon Szymańczak, Karol Kotłowski, Irena Jundziłł, Tadeusz Nowacki and others.¹

¹Z Kosyrz: *Wychowanie patriotyczne młodzieży akademickiej*. Publishing Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warsaw 1985, *Wychowanie patriotyczno-obronne w systemie edukacji politycznej narodu*, [in:] „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy” 1985. № 8; J Bogusz, Z. Kosyrz: *Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*. Publishing Wiedza Powszechna. Warsaw 1979; W Okoń: *Nowy słownik pedagogiczny*. Publishing „Żak”. Warsaw 2007; M Michalik: *Patriotyzm. Tradycja i współczesność*. Publishing MON. Warsaw 1979; J.M Bocheński: *O patriotyzmie*. Publishing Odpowiedzialność i czyn. Warsaw 1989; J Woroniecki: *Katolicka etyka wychowawcza*. Publishing Katolicki Uniwersytet Lubelski. Lublin 1986; Z Szymańczak: *Wychowanie patriotyczno-obronne w systemie wychowawczym szkoły podstawowej*, [in:] *Zeszyt Naukowy. Studia z nauk społecznych*” 1981. № 5; K. Kotłowski: *Rzecz o wychowaniu patriotycznym*. Publishing Ossolineum. Wrocław

This issue was also the subject of earlier investigations of the author of this study.²

The organization of the patriotic education process takes place on the basis of clearly defined social and moral values. Expressed in educational programs or in other documents regulating the process of educating the young generation, they outline the general conditions for selecting the content of patriotic education, define the educational ideal and the vision of a contemporary patriot.

In order to educate the young generation in the spirit of patriotism, it is necessary to define the theory of patriotic education understood as a certain truly uniform and internally coherent system of statements, the knowledge (theorems) of which allows to shape the patriotic attitude of the pupil. The sine qua non condition for the implementation of this theory is the existence of a coherent system of education.

School is an important element of such a system. Its special role results from the possibility of multilateral impact by exposing patriotic content in various subjects of education, in various periods of youth development, with the use of various methods and forms of patriotic education. The school influences students mainly during and outside the classroom. Many educators consider the lesson as a unit of didactic and educational processes which, apart from educational functions, also fulfills an educational function. As a lesson unit is the main form of activity of an educational institution, it should also be used in the process of patriotic education through the content of individual subjects - its role and significance in the process of patriotic education is the goal of the author of this study.

Patriotic education in mass school classes

One of the subjects with great potential for shaping patriotic attitudes at school is undoubtedly the Polish language, whose tasks as a teaching subject are classified in three spheres: knowledge, skills and attitudes. The attitudinal tasks we are interested in can be defined as follows:

- enriching the student's personality, shaping his humanistic sensitivity and the hierarchy of moral and aesthetic values,
- introducing the student to the full and specific understanding of life

1974; I. Jundziłł: *O wychowaniu patriotycznym dzieci*. Publisher PZWS. Warsaw 1969; T. Nowacki: *Patriotyzm wobec jednoczącej się Europy*, (in:) *Transformacja w edukacji*. Edited by E. Podoska-Filipowicz, H. Błażejowski, R. Gerlach. Publisher WSP. Bydgoszcz 1995.

²A. Cwer: *Znaczenie tradycji orężnych Polaków w kształtowaniu postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*, „Wojsko i Wychowanie” 1996. № 5; *Sylwetka osobowa kadeta - absolwenta nowoczesnej szkoły rycerskiej II Rzeczypospolitej*, „Wojsko i Wychowanie” 1998. № 1; *Wychowanie obronne młodzieży polskiej w XVIII stuleciu*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2006. № 1-2; *Koncepcje wychowawcze II Rzeczypospolitej i ich odzwierciedlenie w koncepcjach edukacyjnych szkół średnich*. Publishing Związek Kadetów II Rzeczypospolitej, [edited by Zbigniew Mikołajczak]. Warsaw 2004; *Postulaty, projekty wychowania patriotyczno - obronnego polskiej młodzieży doby Wielkiej Reformy*. Wychowanie patriotyczne tradycja i współczesność [red. Elwira J. Kryńska]. Publishing Trans Humana. Białystok 2007; *Wychowanie patriotyczno - obronne polskiej młodzieży w XVIII w.* „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2008. № 3-4; *Działalność patriotyczno-obywatelska kobiecego Stowarzyszenia „Rodzina Wojskowa” w II Rzeczypospolitej. Kobieta a patriotyzm. Konteksty historyczno-pedagogiczne XVI-XX wieku*, [edited by Elwira J. Kryńska]. Publishing Trans Humana. Białystok 2012; *Edukacja wojskowa w I Rzeczypospolitej*, (in:) *Edukacja patriotyczna młodzieży. Państwo - Obywatela, Ojczyźnie - Żołnierza* [edited by Remigiusz Wiśniewski, Grzegorz Leśniewski]. Publishing Stowarzyszenie Liceów Wojskowych SALW-a. Warsaw 2016; **Historical and pedagogical aspects of military education of the Polish nobility of the Middle Ages and the Renaissance (X th-XVII th century)**, [in:] *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Серія. Педагогічні науки. 2019, № 5.*

phenomena, to the expression of their own experiences and the inner world, and to developing the ability to establish interpersonal contacts.³

Teachers - educators are not always fully aware of the fact that mother tongue lessons can (are) a place for shaping patriotic attitudes. Language (linguistic community) is a fundamental component of the nation and the motherland. During the lessons devoted to language education, one should highlight the important (not indifferent) for patriotic education - pedigree and traditions, unique properties and relationships with other nations, as well as the very richness of the national language. Because the language is - as he writes recognized Polish linguist prof. Witold Doroszewski *a fundamental condition for the cultural continuity of societies and their progressive development, it reflects and preserves in its forms all contacts of human consciousness with the extra-linguistic reality.*⁴

Another no less important form of transferring knowledge during mother tongue lessons is literary education, which creates even more extensive possibilities of educational influence. Belles-lettres has an extremely suggestive influence on the emotional and motivational sphere of the young generation. The literary material of the mother tongue lessons contains content of high moral and educational value in its plot, lyrical and reflective spheres, as well as in descriptions. A literary hero of epic works and plays, or a lyrical hero, his history against the background of the surrounding reality, his attitude, thoughts, feelings, decisions - - interests and engages the intellect and emotions of the reader - student and, consequently, can become a model worth following. Belles-lettres also has an educational effect through artistic images of social reality. They provide, inter alia, knowledge about the past of one's own nation, about the changes taking place in it and the consequences of facts important for the homeland, about the attitudes and behavior of society in various situations. According to prof. Bogdana Suchodolskiego *Polish literature showed the native country and the people living there in the stream of weekdays and holidays.*⁵ The images of a specific reality created by writers accompany the next generations, provide information about the past of their own nation, and shape feelings and views.

The analysis and interpretation of outstanding literary works makes the younger generation aware that the continuity of the national culture is a testimony to the continuity of the nation. His history, struggle, suffering and triumphs are contained in the literature. The ideas contained in the literature that young people learn during the mother tongue classes play an important role in the process of shaping the patriotic awareness of the young generation, help them understand the history of their own nation and state.

History lessons and their role in the process of shaping patriotic attitudes

The role of history in shaping patriotic awareness is indisputable. Recognized historian prof. Witold Kula emphasized in his statements that *history is a treasury of the enduring achievements of human culture, allowing the derivation of general regularities concerning social development.*⁶

³Program nauczania języka polskiego dla szkoły podstawowej. Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019, p. 5-8.

⁴W. Doroszewski: *Rozmowy o języku*. Series II. Publishing PWN. Warsaw-Krakow 1951, p. 4-11.

⁵B. Suchodolski: *Wychowanie i strategię życia*. Publishing WSiP. Warsaw 1983, p. 188.

⁶W. Kula: *Rozważania o historii*. Publishing PWN. Warsaw 1958, p. 128-129.

Contemporary historians emphasize two functions of this item:

- theoretical - consisting in interpreting the processes of creating a society,
- social - consisting in creating the past in relation to the present.⁷

The above-mentioned views of historians indicate the educational role of history in the life of societies. Thus, they justify its importance in the educational process.

Teaching history at school is to sensitize the young generation to get to know and understand the historical process, the laws governing social development, the civilization and cultural achievements of generations, and provide worldview inspiration. Its task is to create patriotic bonds, awaken respect for the past, prepare for participation in the implementation of social tasks, and educate the ability to think in terms of the state and nation. The history curriculum should emotionally bind young people with the best traditions of national and state life, and inspire respect for the generations who fought for the independence of their homeland. The point is therefore not only that the youth should know the past of their home country (the cognitive component of teaching), but that they should be emotionally connected with it (the emotional component of education) and that she should understand her civic duties and be ready to provide services for them (behavioral component of teaching). All these elements-components of the patriotic attitude should be taken into account in the history curriculum.

Knowledge about society and patriotic education

This subject, like history and the national language, has considerable potential in shaping the patriotic attitudes of the young generation.

Like history, knowledge of society deals with issues of society and the state - but today. It is a continuation and deepening of contemporary history.

Among the educational goals of this subject, the following should be highlighted:

- shaping civic attitudes based on responsibility - for oneself, for others, for the family, for the local community, for the state, for the whole world, as well as inspiring activities related to self-development, living in accordance with values, striving to change the environment for the better,
- shaping civic attitudes based on activity, on an active attitude to one's own life, on the courage to make changes.⁸

The curriculum content of knowledge about society has been adapted to the requirements for pupils within two lesson hours a week. In these contents, the following terms are of particular importance: homeland, patriotism, democratic civil society, sovereignty, democratic state of law.⁹

Teaching this subject does not limit young people to getting to know the mechanisms of organization and society. The main task in the area of interest to us is the practical introduction of these mechanisms in order to make the young generation

⁷*Po co nam historia.* Translation from Spanish Maria Mróz. Introduction Tadeusz Łepkowski. Publishing PWN. Warsaw 1986, p. 28-29, see also: *Program nauczania historii dla szkoły podstawowej.* Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019, p. 7 – 24.

⁸*Program nauczania wiedzy o społeczeństwie dla szkoły podstawowej.* Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019, p. 5.

⁹There, p. 8-21; Journal of Laws of the Republic of Poland 2017, position. 703, p. 7.

aware of the present and future place of the young generation in social life, in their own homeland.

Geography and its relationship with the process of patriotic education

As a subject of education, geography plays an important role in the process of broadly understood patriotic upbringing.

Among the important goals of geography education, the ones that pertain directly to Poland are worth noting:

- getting to know the geography of Poland, taking into account its natural features, the contemporary state of the environment, major economic and social problems and the position of Poland in the world economy,
- understanding the essence and dynamics of changes taking place in the economic and social field,
- learning about the main forms of human economy and its changes in various environmental conditions, the ability to perceive and understand conflicts as the effects of economic and social tensions.¹⁰

The content of geographic education equips young people with the necessary knowledge about their home country, nation and state. They contribute to an emotional connection with it. They are also the basis for acquiring the skills needed in adult life and in future professional work. On the other hand, trips organized by teachers - geographers serve patriotic education, show the beauty in one's own country, the geographical conditions of human existence, enrich the theoretical knowledge acquired at school walls, make it more concrete, shape an emotional personal attitude towards the explored lands and riches. They also have another educational value - they introduce to social activity, activity, discipline, responsibility for accepted obligations from older generations.

There are also other subjects in which elements of patriotic education can be discerned. These include, for example, education for security, music, art, religion, etc.

Nevertheless, the mother tongue, history, geography, knowledge about society and education for safety play a key role in the process of shaping the patriotic attitudes of the young generation.

Conclusions

- Shaping patriotic attitudes serves national and cultural identification. It prepares you to live in society. It influences the formation of ties with the home country. It prepares the young generation to fulfill pro-social roles. It is a universal value. It has to be built gradually through didactic and educational activities. Communicating patriotic content is the duty of every teacher, regardless of their attitude to reality, faith and political beliefs.
- Patriotism is expressed in attachment to one's homeland, family land, customs and national culture, and respect for the people who created it. Patriotic education should be linked to the content and tasks of other areas of education, bearing in mind the harmonious development of various spheres of the personality of the young generation.
- Shaping patriotism is an important task of the teacher, because he prepares a

¹⁰*Program nauczania geografii dla szkoły podstawowej*. Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019, p. 15-49.

new generation for life and proper functioning in society. Shaping patriotic attitudes - this is an area of complex educational activity that requires systematic deepening of teachers' knowledge, knowledge of contemporary achievements of the theory of needs, theory of values and theory of personality.

- The patriotic issues are introduced to the young generation by visual symbols and signs. The national symbolism includes: coat of arms, state colors, city coats of arms, banners. Content related to the national symbolism - their colorfulness, the mystery of the content they represent, have a positive effect on the imagination and emotions, and help to create an aesthetic image home country. Much depends on the creativity and commitment of the teacher.
- Patriotic education is not only about patriotic knowledge, awareness and attitude, but also the ability to apply this knowledge in practice. Hence the importance of linking theory with practice.
- Patriotic education should be served by the entire system of educational influences. In this system, an important role is played by the teacher-educator who knows not only the content of his subject, but also the content of other subjects closely related to the issues of patriotic education. A teacher who has a positive impact with his pedagogical authority - shapes the personality of pupils, shapes their patriotic and pro-social attitudes. Strengthens - stimulates the pupils' motivation to education, self-education, upbringing and self-education.

Bibliography

Studies

1. Doroszewski W., *Rozmowy o języku*. Series II. Publishing PWN. Warsaw-Krakow 1951.
2. Kula W., *Rozważania o historii*. Publishing PWN. Warsaw 1958.
3. *Po co nam historia*. Translation from Spanish Maria Mróz. Introduction Tadeusz Łepkowski. Publishing PWN. Warsaw 1986.
4. Suchodolski B., *Wychowanie i strategie życia*. Publishing WSiP. Warsaw 1983.

Normative documents

1. Journal of Laws of the Republic of Poland 2017, position. 703.
2. *Program nauczania geografii dla szkoły podstawowej*. Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019.
3. *Program nauczania historii dla szkoły podstawowej*. Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019.
4. *Program nauczania języka polskiego dla szkoły podstawowej*. Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019.
5. *Program nauczania wiedzy o społeczeństwie dla szkoły podstawowej*. Publishing Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warsaw 2019.

Note about the author

Doctor of Humanities, a graduate of the Military Academy of Rocket and Artillery in Toruń and the Pedagogical Faculty of the University of Warsaw, as well as post-graduate studies in the field of education organization and management. Associate of scientific and educational centers in Ukraine (Tarnopol) and Norway (Bergen, Fredrikstad, Moss). A pedagogue with many years of experience in didactic and

educational activities. He is particularly interested in the history of education during the Enlightenment and the interwar period as well as Scandinavian culture. Author of several books and many Polish and foreign-language scientific and popular science studies in the field of the history of education and education, military history.

Чекригіна Г. Б.,
заступник директора
з науково-методичної роботи
ДНЗ «Подільський центр професійно-технічної освіти»,
anna.chekrygina@gmail.com

БЛОГ ПЕДАГОГА ЯК СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ РЕСУРС

Події 2020 року привернули увагу всього суспільства до технологій дистанційного навчання. Пандемія COVID-19 на кілька місяців унеможливила очне навчання, а дистанційне навчання стало єдиною доступною формою в системі освіти, а зокрема в закладах професійної (професійно-технічної освіти).

Задля організації навчання здобувачів освіти під час карантину ДНЗ «Подільський центр ПТО» використовує дистанційне навчання – тип навчання, в процесі якого обмін інформацією та інтеракціями між його учасниками – педагогами та здобувачами освіти, здобувачами освіти між собою чи з електронними засобами навчання – відбувається не у реальному часі. Електронні ресурси, що використовуються для підтримки дистанційного або змішаного навчання, включають у себе електронну пошту, соціальні мережі, електронні носії, інтернет-форуми, вікі, блоги, дистанційні платформи та хмароорієнтоване середовище від Google тощо.

Не секрет, що кожний педагог Центру вважає свій предмет (професію) найважливішим і найцікавішим. Вагомим є той факт, що здобувачі освіти можуть вважати інакше. Так чому ж не спробувати підвищити інтерес до свого навчального предмета (професії). Наразі Інтернет надає безліч таких можливостей, а саме створення блогу як навчального майданчика.

Отже, дедалі більше, педагоги Центру приходять до висновку, що використання блогів, особливо в умовах дистанційного навчання є викликом часу, і сперечатися з цим означає зовсім не усвідомлювати великого впливу інформаційного середовища Всесвітньої мережі на здобувачів освіти. Тому неупинно росте кількість викладачів та майстрів в/н які, підвищуючи власний професійний рівень та сферу впливу на своїх учнів, створюють блоги освітнього напрямку. Як результат, 85% педагогів Центру мають власні блоги (онлайніві щоденники), що є також середовищем для спілкування, обміну думками, співпраці і які розміщені на сайті методичної служби Центру.

Педагоги Центру усвідомлюють, що ведення навчального блогу це один зі шляхів розвитку професійної компетентності в інформаційному суспільстві. Навчальні блоги допомагають здійснювати педагогам Центру свої професійні функції, а саме навчати й виховувати дітей як очно, так і в умовах дистанційного навчання.

Під час створення навчального блогу та використання його можливостей на уроках теоретичного та виробничого навчання педагога Центру дотримуються наступного алгоритму:

- 1) визначити мету та функції, які повинен виконувати блог;
- 2) спроектувати його структуру;
- 3) обрати платформу та створили блог;
- 4) розмістити на блозі навчально-методичні матеріали, що будуть використовуватися під час навчання;

- 5) розробити для блогу суворі правила, які будуть визначати частоту розміщення повідомлень, їх обсяг, кількість гіперпосилань, необхідність дотримання теми обговорення (ці правила варто розробити разом зі здобувачами освіти);

- б) запропонувати здобувачам освіти під час навчальних занять скористатися представленими у блозі матеріалами. Даний алгоритм можна застосовувати як орієнтовну основу дій для організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Важливою особливістю використання педагогами навчальних блогів є забезпечення і супровід освітнього процесу при дистанційному або змішаному навчанні. Саме навчальний блог дозволяє більш повно нашим педагогам застосовувати свої знання та вміння на практиці та наблизитись у розв'язанні цілком конкретної задачі – підвищення ефективності навчання здобувачів освіти в умовах пандемії. Ідея спілкування через блог вирішує багато проблем. Обмін інформацією та напрацюваннями, обговорення, можливість дати здобувачам освіти дізнатися про викладачів, майстрів в/н допомогти виразити себе – адже під час занять для цього не вистачає часу. І спілкуватися можна в комфортній домашній обстановці.

Через блог педагога Центру мають можливість відібрати той навчальний матеріал, який потрібен здобувачам освіти, перенаправити на нього необхідну інформацію, тим самим створюючи власний освітній контент. Технологія створення блогу дає змогу розмістити на власних вебсторінках авторські навчальні матеріали (конспекти уроків теоретичного та виробничого навчання, задачі, практичні та лабораторні роботи, інструкційні картки, матеріали з підготовки до ЗНО, відеоматеріали, посилання на необхідні сайти тощо).

Спілкування з педагогами Центру через блог формує в здобувачів освіти навички спілкування та співробітництва. Якщо здобувач освіти працює у співавторстві з викладачем (майстром в/н), то він набуває навичок роботи в команді, вчиться грамотно формулювати думки та будувати речення, шукати, аналізувати й представляти інформацію. Існує можливість online спілкування з викладачем (майстром в/н) та зворотного зв'язку з ним, індивідуальної роботи з обдарованими здобувачами освіти (наприклад, розв'язання олімпіадних задач; теоретичних завдань при підготовці до конкурсів фахової майстерності з професій). Отже, для здобувача освіти відбувається розширення освітнього простору, Центр перестає бути єдиним джерелом навчальної інформації, що сприяє мотивації до вивчення предметів та опанування професією. Через блог реалізуються завдання, спрямовані на виховання здобувачів освіти, а саме:

комунікативної online культури, професійної орієнтації, навичок самостійної роботи, естетичного сприйняття світу. Такі зміни концепції навчального середовища можуть суттєво вплинути на розвиток учнів особливо в умовах дистанційного навчання.

Крім того, педагоги Центру створюють й використовують власні блоги з метою поліпшення ефективності та підвищення якості навчання. В такому випадку блог виступає як довідник матеріалів з конкретної теми теоретичного або практичного уроку, як засіб організації самостійної чи групової роботи здобувачів освіти, як засіб самоконтролю, перевірки їх знань, умінь і практичних навичок, як засіб рефлексії, як місце для розміщення здобувачами освіти результатів власних досліджень, творчих робіт, своїх думок тощо.

Розглянувши та проаналізувавши навчальні блоги педагогів Центру – характеризуємо їх як сучасний освітній ресурс в контексті розвитку професійної компетентності педагогів.

До прикладу, продемонструємо роботу навчального блогу Чорної Олени Миколаївни, майстра виробничого навчання з професії «Кравець; Закрійник». Можемо помітити, що блог майстра в/н виконує наступні функції: дидактичну, загальнокультурну, інформаційно-комунікаційну, науково-методичну, психологічну, соціальну.

1. **Дидактична** (навчальна). На даному блозі ця функція відображається у наступних вкладках:

- Дистанційне навчання.

http://olenkachorna72.blogspot.com/p/blog-page_37.html

Розміщення та розповсюдження навчальних матеріалів (презентації, відеоуроки, електронні підручники, плани уроків в/н, інструкційно-технологічні картки тощо) та посилань на них.

- Контроль http://olenkachorna72.blogspot.com/p/blog-page_8.html

Здійснення контролю навчання й оцінювання його результатів.

- Вправи створені в <https://learningapps.org/user/olenkachorna72>
- Цифровий кабінет http://olenkachorna72.blogspot.com/p/blog-page_26.html

Розміщення навчально-практичних посібників; методичних розробок уроків в/н, презентацій, які дають змогу здобувачам освіти підготуватися до них, підготувати питання, якщо щось незрозуміло.

- Fashion performance

<http://olenkachorna72.blogspot.com/p/fashion.html>

Розміщення творчих проєктів здобувачів освіти, які представлені на різноманітних міжнародних та всеукраїнських конкурсах (V Всеукраїнський конкурс професійної майстерності «Прорив легкої промисловості України», 2021р.; Міжнародному фестивалі-конкурсі мистецтв GRANDFEST HAPPY NEW YEAR ONLINE, м. Київ, 2020 р.; II Міжнародний очно-дистанційний конкурс-фестиваль мистецтв «HAPPY NEW YEAR 2021»).

2. **Загальнокультурна** (інтелектуальна) функція полягає у підготовці цікавої інформації, а також у використанні неординарних

способів подання матеріалу майстер в/н (блогер) збагачується новими знаннями, досвідом, зростає його творчий потенціал. Сприяє загальнокультурному розвитку також спілкуванню як зі здобувачами освіти та їхніми батьками, так і з колегами, що відображається у наступних вкладках:

- Головна <http://olenkachorna72.blogspot.com>

3. Інформаційно-комунікаційна;

Дана функція значно розширює коло спілкування майстра в/н і дає можливість поширювати досвід своєї професійної діяльності, що представлено у вкладці:

- Портфель успіху http://olenkachorna72.blogspot.com/p/blog-page_41.html

4. Науково-методична

Дана функція дає можливість для розвитку професійної компетентності майстра в/н в контексті самоосвіти.

- Навчально-плануюча документація

5. Психологічна

Дана функція представлена вкладкою:

- Профорієнтаційна робота

Отже, підсумовуючи, можемо сказати, що блог – це не просто «модна забава», а сучасний і корисний робочий інструмент в процесі взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Робота з блогом дуже цікава, пізнавальна і результативна. Освоїти сервіси й творити навчальний блог може будь-який вчитель, якому небайдужі проблеми освіти, особливо в умовах дистанційного навчання.

Література

1. Наказ МОН України від 8 вересня 2020 року №1115 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii 28 veresnya 2020 roku za №941/35224) «Деякі питання організації дистанційного навчання».
2. Організація дистанційного навчання (методичні рекомендації ГО «Смарт освіта» та МОН України).
3. Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до дистанційного навчання кваліфікованих робітників / О. В. Базелюк, А. А. Каленський, С. Г. Кравець та ін. Київ : ПІТО НАПН України, 2017. 76 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/709886>.
4. Технології дистанційного професійного навчання: методичний посібник / О. В. Базелюк, О. М. Спірін, Л. М. Петренко, А. А. Каленський та ін. Житомир: «Полісся», 2018. 160 с. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/713159>

Чорна І. М.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології розвитку
та консультування ТНПУ ім. В. Гнатюка
irynachorna-@ukr.net

Бриндзя Г. З.,
магістрантка кафедри психології розвитку
та консультування ТНПУ ім. В. Гнатюка
annaanna3101julia@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Основним інтеграційним ядром особистості є самооцінка, яка значною мірою визначає життєві орієнтації, прагнення, очікування підлітків. Вона впливає на формування поведінки та діяльності, тобто визначає мотивацію та напрямок розвитку особистості. Самооцінка визначає відносини людини з іншими, її критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіху та невдач. Вона впливає на ефективність діяльності школяра і його майбутній розвиток: характеризує усвідомлення власної ідентичності незалежно від перемінних умов середовища; вказує на ефективність діяльності та становлення особистості відповідно до етапів індивідуального розвитку. Важливим етапом розвитку самооцінки у підлітків є вихід школяра на якісно нову соціальну позицію, у якій формується й активно розвивається свідомість і самосвідомість особистості [1].

Найповніша розробка теоретичних і практичних аспектів проблеми самооцінки відображена у працях як вітчизняних, так і зарубіжних психологів: Б. Г. Ананьєв, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, У. Джемс, Е. Еріксон, І. С. Кон, Л. М. Корнєєва, М. І. Лісіна, К. Роджерс, В. Ф. Сафін, В. В. Столін, Х. Хекхаузен, І. І. Чеснокова, Є. В. Шорохова інші.

Мета. Встановлення психологічних особливостей самооцінки дітей підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Підлітковий вік – це інтенсивний період формування самооцінки, а також швидкого розвитку самосвідомості – це здатність направляти усвідомлення на власні психічні процеси, включаючи складний світ, який вони переживають, і потребу усвідомити себе як особистості. На межі молодшого шкільного та підліткового віку виникає так звана «криза самооцінки». Вчені вважають, що у дітей підліткового віку здатність до самооцінки формується не лише через вимоги дорослих, а й через їхні власні вимоги [3].

Самооцінка може стати регулятором поведінки особистості до завершення підліткового віку. Підлітки все ще акцентують увагу на якостях, що проявляються у навчальній діяльності, але основними критеріями оцінки себе та інших є морально-психологічні особливості, які знаходять відображення у взаєминах з однолітками [4].

Ми застосували методику «Самооцінка» Т. В. Дембо-Рубінштейн (модифікація А. М. Прихожан) [2], (Рис. 1).

В результаті аналізу, найбільше досліджуваних виявлено з середнім рівнем самооцінки за шкалою «Авторитет серед ровесників» (76 %), 62 % – «Здоров'я», 59 % – «Умілі руки», 51 % – «Зовнішність», 48 % – «Упевненість в собі», 35 % – «Характер» і 24 % – «Розумові здібності». Ця категорія досліджуваних оцінюють себе, звертаючи увагу на свої слабкості, вади та помилки, а не на сильні сторони (таланти, вміння, навички). Такі діти постійно борються із собою, і це сприяє підвищенню їх самооцінки.

Високим рівнем самооцінки за шкалою «Розумові здібності» виявлено 53 % учнів, 51 % – високо оцінюють свій характер. Дещо менше досліджуваних виявили високу самооцінку за шкалами «Зовнішність» (34 %) та «Умілі руки» (32 %), «Упевненість в собі» (29 %), «Здоров'я» (28 %).

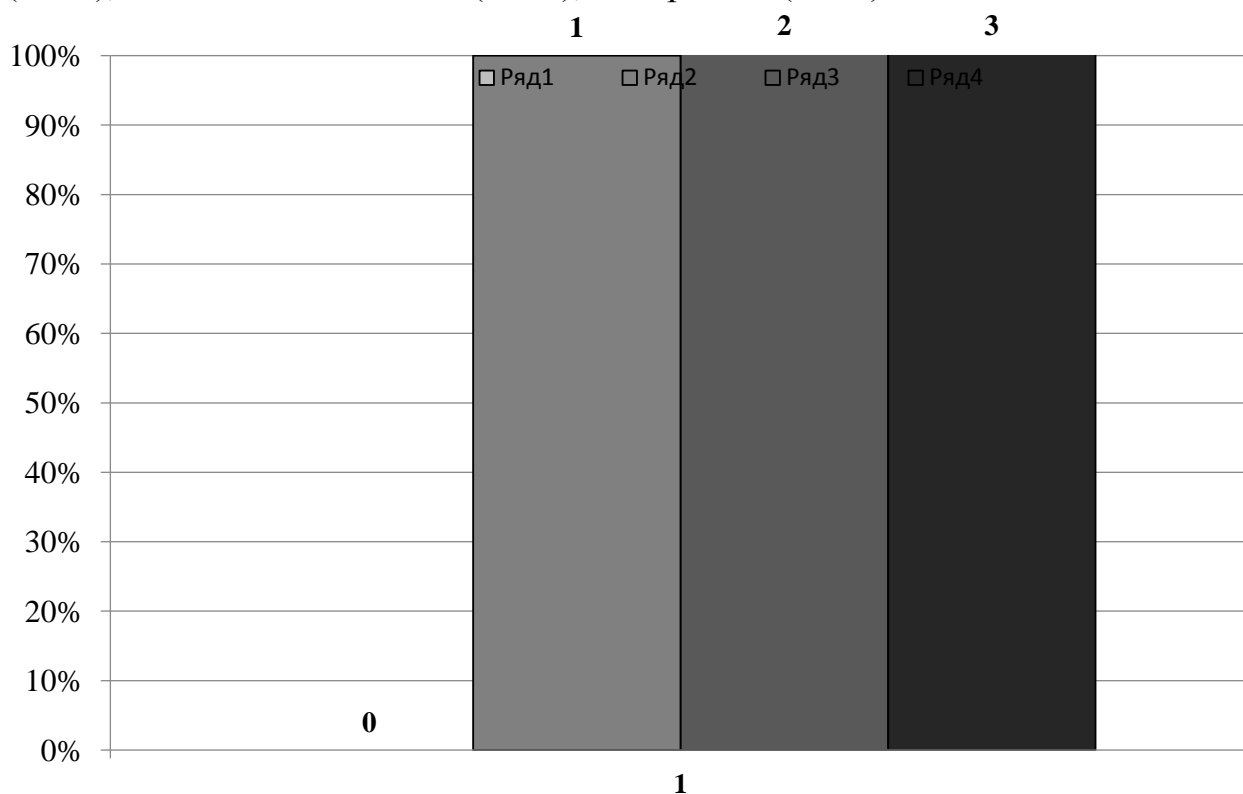

Рис. 1. Розподіл показників самооцінки підлітків

Незначна частка підлітків проявили високу самооцінку за шкалою «Авторитет серед ровесників» (10%). Такі підлітки характеризуються впевненістю у власних силах та рухом вперед. Вони не позбавлені комплексів, як і будь-яка нормальна людина, але чудово вирішують власні проблеми. Об'єктивно оцінюють свою поведінку і вчинки інших людей. Свою долю тримають у власних руках. У компаніях з однолітками почувуються вільно і легко, інші ж почувуються з ними так само.

Проте, 16 % досліджуваних характеризуються завищеним рівнем самооцінки за шкалою «Розумові здібності», 14 % переоцінюють свій характер, 9 % занадто високо оцінюють свій авторитет серед однолітків, 5 % переоцінюють свою зовнішність і 4 % – здоров'я.

За окремими шкалами спостерігаються прояви заниженої самооцінки: у 23 % – за шкалою «Впевненість в собі», 10 % – «Зовнішність», 9 % – «Умілі руки», 7 % – «Розумові здібності», 6 % – «Здоров'я», 5 % – «Авторитет серед однолітків».

Висновки. Отже, самооцінка особистості це структурна частина особистісної характеристики людини, що формується в дитинстві і залишається на певному рівні протягом всього життя. Але в ній є і динамічна частина, яка змінюється в процесі діяльності людини. Оскільки самооцінка складається під впливом оцінки навколишніх і, ставши стійкою, змінюється дуже важко, то змінити її можна, змінивши ставлення навколишніх (однолітків, співробітників, викладачів, рідних). Важливо формувати об'єктивну самооцінку та в разі необхідності коригувати необ'єктивну (завищену, чи занижену) самооцінку.

Загострення критичного ставлення до себе актуалізує у підлітків потребу в загальній позитивній оцінці своєї особистості іншими людьми, перш за все – дорослими. Дуже важливо, щоб школяра оцінювали об'єктивно і не порівнювали з іншими дітьми, адже кожна особистість є унікальною, наділеною індивідуальними якостями. Кожне досягнення важливо позитивно оцінювати, заохочувати підлітка до розвитку. Не критикувати за невдачі, а аналізувати причини невдач, давати поради як їх уникати надалі. Це стає основою сприятливого особистісного росту в майбутньому, може попередити зниження мотивації в навчанні і формування внутрішнього переконання у своєму невезінні і неуспішності. Якщо критичні коментарі сприймаються як бажання допомогти й зроблені в загальноприйнятому контексті, вони можуть бути корисними для формування особистості.

Перспективи досліджень. Розробити методичні рекомендації для формування об'єктивної самооцінки та психокорекції необ'єктивної самооцінки підлітка.

Література

1. Попович І. С. Самооцінка як критерій соціально-психологічних очікувань. збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Т. XII, част. 3. Київ, 2010. С. 326–333.
2. Прихожан А. М. Применение методов прямого оценивания в работе школьного психолога. *Научно-методические основы использования в школьной психологической службе конкретных психодиагностических методик*: сб. научн. тр. Редкол.: И. В. Дубровина (отв. ред.) и др. М.: изд. АПН СССР, 1988. 230 с.
3. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник / 2-ге вид. Київ: Каравела, 2007. 344 с.
4. Смітанка В. Психологічний аналіз самооцінки у наукових дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених : зб. наукових праць Уманського державного педагогічного університету «Наука. Освіта. Молодь», 2016. С. 168–170.

Чорна І. М.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології розвитку
та консультування ТНПУ ім. В. Гнатюка
irynachorna-@ukr.net

Тимків С. Я.,
магістрантка кафедри психології розвитку
та консультування ТНПУ ім. В. Гнатюка
gaiduk823@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ТИПІВ ПАМ'ЯТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Загальновідомо, що, розпочинаючи навчання в школі, діти вже спроможні довільно запам'ятовувати й це закономірно, бо молодший шкільний вік характеризується тими значними якісними змінами, які залежать від пам'яті і, в тому числі, логічної пам'яті. Не вміючи ще диференціювати завдання, молодші школярі виробляють у себе настанову на дослівне запам'ятовування й відтворення. Водночас, при правильному педагогічному керівництві, вони можуть осмислено запам'ятовувати доступний для них матеріал. Але це не заперечує важливості і простого дослівного запам'ятовування, яке сприяє поповненню словникового запасу і розвитку культури дитячого мовлення, довільної пам'яті, самоконтролю, вміння помічати помилки [0].

Проблема розвитку та функціонування пам'яті вивчалась багатьма відомими спеціалістами, такими як: Ж. Піаже, Г. Мюллер, А. Пільцеккер. Проте, саме особливості пам'яті молодших школярів досліджували: П. П. Блонський, П. І. Зінченко, А. А. Смирнов, О. М. Леонтьєв та інші. Активним періодом для розвитку пам'яті та процесу запам'ятовування вважається шкільний вік, коли провідним видом діяльності стає навчання, яке передбачає продуктивність функціонування мнемічної сфери дитини. Переважаючим типом пам'яті у навчальній діяльності є короткочасна образна пам'ять, яка характеризується швидким запам'ятовуванням матеріалу та негайним його відтворенням.

Мета. Дослідити особливості рівня розвитку типів пам'яті у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Переступаючи поріг школи, учень починає нове життя. Радість пізнання, відчуття нового і, звичайно, тривога. Це зумовлено зміною провідної діяльності дитини. Якщо раніше це була гра, то в школі – навчання, спрямоване на засвоєння вироблених людством знань, умінь та навичок, формування особистості майбутніх громадян. Для молодших школярів навчання – не розвага. Це не просто сидіти за однією партою з однолітками, а важка праця під керівництвом вчителя. Особливе місце у пізнавальній сфері молодших школярів займає пам'ять. Як правило, переважає короткочасна образна пам'ять, для якої властиві швидке запам'ятовування матеріалу і відтворення [1].

Для розв'язання визначених завдань нами було використано методичку «Дослідження сформованості типів пам'яті у молодших школярів» [6].

Результати дослідження відображено (Рис. 1).

Аналіз отриманих результатів показав, що у молодших школярів переважаючим є комбінований тип пам'яті 43%: їм властиве запам'ятовування потрібної інформації через включення як зорового, так і слухового аналізаторів.

Зоровий тип пам'яті у 29% школярів: їм легше відтворити «побачену» інформацію, водночас інші типи їх пам'яті знаходяться на низькому рівні.

У 15 % школярів притаманний слуховий тип пам'яті: вони запам'ятовують інформацію тільки в співзалежності темпу та гучності голосу, відтворюють її із незначними труднощами (що часто можуть бути викликані неправильною вимовою дослідника і тому, витрачають більше часу на пригадування інформації).

У 13 % виявлено моторно-слуховий тип пам'яті.

Висновки. Серед молодших школярів зустрічаються діти, які запам'ятовують матеріал дуже швидко: їм достатньо один раз прочитати інформацію або уважно прослухати пояснення вчителя. Вони не лише швидко запам'ятовують, а й тривалий час зберігають інформацію, легко й повно її відтворюють. Такі школярі помітно виділяються серед інших учнів своїми шкільними успіхами.

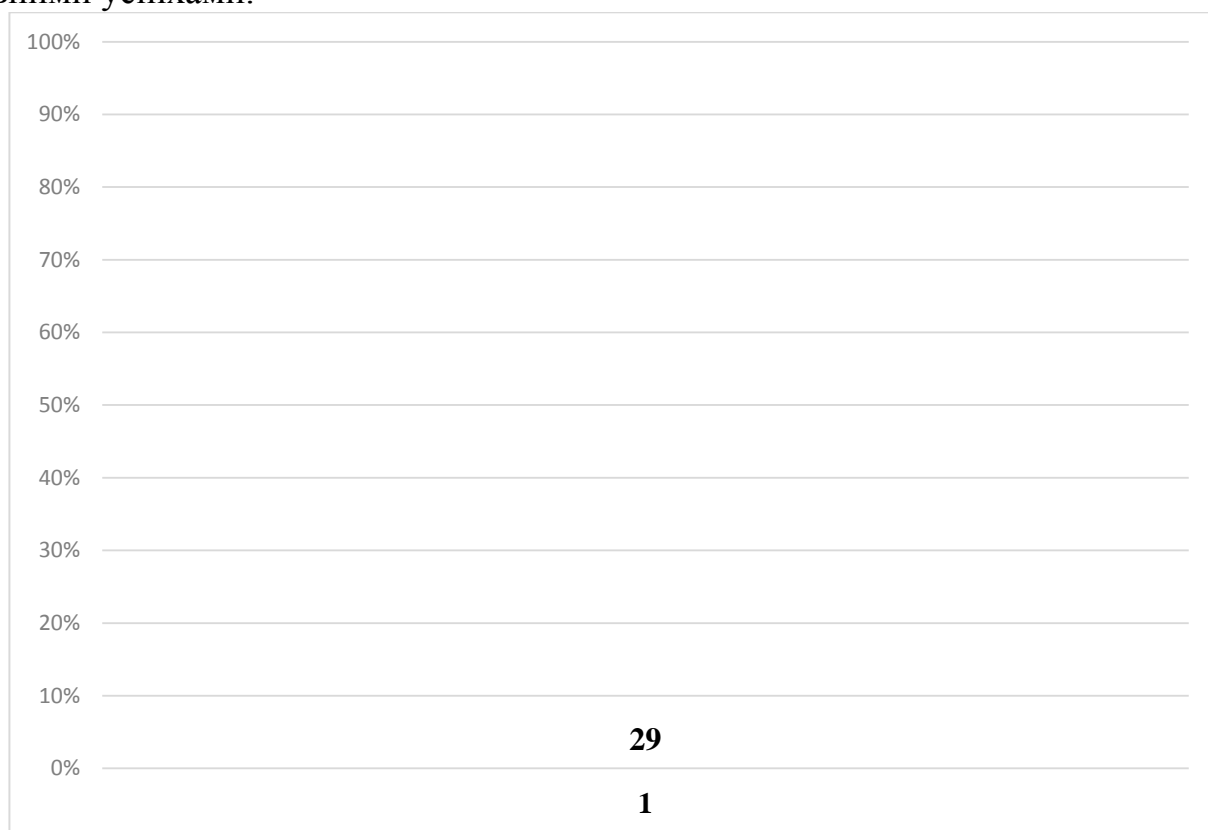

Рис. 1 Переважаючий тип пам'яті молодших школярів

Водночас, педагог має справу зі школярами, які повільно запам'ятовують навчальний матеріал, проте не так швидко забувають його, тривалий час зберігаючи завчене. Здебільшого вони використовують багаторазові повторення та різноманітні прийоми (слухають, читають, записують,

замальовуюють). Закріплений в результаті багаторазових повторень матеріал зберігається надовго. Тому, працюючи із різними категоріями дітей, вчитель повинен правильно організувати свою діяльність з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Оскільки пам'ять у молодших школярів має переважно комбінований та зоровий тип, а отже краще запам'ятовуються зовнішні особливості предметів, ніж їх логічно смислова сутність, вчитель повинен орієнтуватись на провідний тип пам'яті учнів і відповідно до цього планувати та проводити навчальні заняття.

Наочно-образний матеріал має бути пререважаючим, оскільки саме так діти зможуть запам'ятати більше інформації. Він повинен бути яскравим та концентрувати увагу школярів своїм зовнішнім виглядом.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці рекомендацій для вчителя початкових класів, щодо застосування прийомів розвитку пам'яті школяра.

Література

1. Варій М. Й. Загальна психологія: навч. посібник / для студ. психол. і педагог. спеціальностей. Львів: Край, 2005. 288 с.
2. Ільїна Н. М. Загальна психологія : навчальний посібник: підготовка до екзамену Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 122 с.
3. Коробко С. Особливості розвитку пам'яті учнів 1–4 класів. *Початкова школа*. № 6. Київ, 2002. С. 13–16.
4. Лозниця В. С. Пам'ять, теорії пам'яті, види та процеси пам'яті. *Психологія та педагогіка : Основні положення*. Київ : Наукова думка, 1999. С. 139–146.
4. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4–5.
5. Яковлева Є. Л., Маркова А. К., Лідерса А. Г. Діагностика та корекція уваги та пам'яті школярів. Діагностика та корекція розумового розвитку в шкільному та дошкільному віці. Петрозаводськ, 1992. С. 146–179.

Чорна І. М.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології розвитку
та консультування ТНПУ ім. В. Гнатюка
irynachorna-@ukr.net

Філюк Н. А.,

магістрантка кафедри психології розвитку
та консультування ТНПУ ім. В. Гнатюка
Natasha_tern@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ СІМЕЙНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ЯК ФАКТОРА ВПЛИВУ НА ПСИХІКУ ДИТИНИ

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігаємо ознаки глибокої сімейної кризи, оскільки, часто сім'я не може здолати ті зовнішні виклики, які світ і суспільство ставить перед нею. Причинами цього є зміна погляду на ролі в сім'ї, на моральний аспект шлюбу та й загалом на сімейне життя. Життя в сім'ї перестало бути чимось стабільним і непохитним. Звичайно, такий стан справ

викликає певну тривожність, напруженість та провокує зростання кількості конфліктних ситуацій у сім'ях. Виняткове питання – діти, які стали учасниками сімейних конфліктів або спостерігали за сварками, скривдженням чи приниженнями [2].

Такі науковці як В. М. Бехтерев, П. П. Блонський, А. Р. Лурія, В. М. Мясіщев, С. Т. Шацький та інші неодноразово вказували на необхідність вивчення конфліктів і попереджали, що сімейні конфлікти важко психологічно переносяться дітьми [3]. «Травми, отримані в дитинстві, дорого обходяться не тільки самим дітям, життя яких зруйноване, але і суспільству – його благополуччю і економічному розвитку», – стверджує д-р Бенте Міккельсон з Європейського бюро ВООЗ [1].

Нещодавні зарубіжні дослідження довели, що на дітей впливають всі атрибути сімейного конфлікту, зокрема те, як батьки виражають і врегульовують конфлікти у своїх стосунках, вся сукупність вираженої суворості та негативу – від мовчання до насильства. Крім того, нові дані підкреслюють, що на емоційні, поведінкові, соціальні, навчальні результати та майбутні міжособистісні стосунки дітей негативно впливає конфлікт між батьками, незалежно від того, живуть дорослі разом чи ні (тобто одружені, чи розлучені), чи діти генетично пов'язані, чи ні.

Англійський психолог Гай Холмс стверджує, що діти, які живуть у сім'ях з високим рівнем конфліктів, ризикують отримати серйозні проблеми з психічним здоров'ям і майбутні психіатричні розлади. Джой Д. Ософський доводить думку про несприятливий вплив словесного та фізичного насильства в сім'ї на психічне здоров'я дітей щодо того, що на дітей може вплинути конфлікт між батьками (та опікунами), де рівень розбрату не обов'язково включає фізичне чи вербальне насильство, але, все-таки, є хронічним.

Американський психолог Н. Каммінгс стверджує, що батьки, які мають стосунки, які можна описати як не лише вербально або фізично, але й емоційно відсторонені один від одного до такої міри, що стосунки позбавлені будь-якої теплоти чи прихильності, також можуть наражати дітей на емоційні та поведінкові проблеми. Результати досліджень показують, що вплив між батьківського конфлікту на дітей залежить як від того, як він виражається, керується та розв'язується, так і від ступеня того наскільки діти відчують свою провину у суперечках батьків у стосунках.

Проте конфлікт між батьками слід розглядати також як природну та відносно нормальну частину сімейного життя, причому на дітей більше впливає виражена інтенсивність, тривалість, гострота та зміст конфлікту, а також ступінь його вирішення, а не проста поява конфліктів між батьками. Існує різниця між конструктивними та деструктивними стратегіями управління сімейним конфліктом. Це пояснює чому існують відмінності в реакціях дітей на між батьківський конфлікт.

Н. Каммінгс доводить, що деструктивна конфліктна поведінка, така як насильство, агресія, невербальний конфлікт або «мовчазне ставлення», а також конфлікти щодо питань, пов'язаних з дитиною супроводжуються підвищеним стресом або ризиком проблем з психологічною адаптацією у дітей будь-якого

віку. Навпаки, конструктивне вираження конфліктів і управління ними, такі конфлікти, як взаємовічливі, емоційно - регульовані конфлікти, а також вирішенні конфлікти знижують ризик дитячого стресу та підвищення потенціалу для покращення соціальної компетентності та загального благополуччя дітей.

У ранньому дослідженні Каммінгса, Балларда, Ель-Шейха та Лейка, діти, які перебували в стані невирішеного конфлікту (продовження сварок, мовчазне поведіння тощо), свідчили про посилені проблеми інтерналізації. Це явище характеризується такими симптомами, як замкнутість, стриманість, страх і смуток, сором'язливість, занижена самооцінка, тривога та депресія. Також можливі проблеми екстерналізації, тобто підвищених симптомів агресії, проблем поведінки та антисоціальної поведінки в дитинстві та підлітковому віці. Також в таких дітей можуть спостерігатися проблеми зі сном. Моделі сну в ранньому дитинстві мають вирішальне значення для регуляції нейробиологічних процесів і майбутнього розвитку мозку. Доведено, що між батьківський конфлікт може передбачити одночасні та наступні проблеми зі сном у дитини.

Мета дослідження – вивчення психічного фону переживань дитини, пов'язаного з його позицією в сім'ї.

Під «сімейною тривогою» розуміються стан, характерною ознакою якого є те, що вона проявляється сумнівами, страхами, побоюваннями, що стосуються насамперед сім'ї. Важливими аспектами цього стану є також почуття безпорадності, відчуття нездатності втрутитися у перебіг подій у сім'ї, направити його у потрібному напрямку. Індивід із сімейно-обумовленою тривогою не відчуває себе значущою дійовою особою в сім'ї. Ми використали методику «Аналіз сімейної тривоги» (АСТ) Е. Г. Ейдеміллер і В. Юстицкіс (2000) [4].

В результаті дослідження встановлено, що 50% респондентів мають низьку сімейну тривожність, 27,3% – помірну тривожність, що свідчить про прояви конфліктних ситуацій та 22,7% – високу тривожність, що говорить про наявність конфліктів і виражену негативну атмосферу в сім'ях.

Лише 5,9% визнають свою провину у конфліктах. Це може свідчити про два аспекти. Перший, що респонденти заперечують і погано усвідомлюють свою вину у сімейних конфліктах. Другий, що дійсно їхньої вини немає у сімейній ситуації.

Наступним компонентом у структурі сімейної тривожності є сама тривожність, яка проявляється невпевненістю і страхом щодо теперішнього і майбутнього сім'ї, а також своєї важливості у ній. Така тривожність притаманна 29,4 % опитуваних, це вже немала частка тих, які мають такі переживання. Безсумнівно, що вони виникають не просто так, а на фоні відкритих чи прихованих конфліктів.

Третім показником є сімейна напруженість, яка свідчить про неправильність у розподілі сімейних ролей, відсутність достатньої комунікації, наявність конфліктів і напруженої атмосфери в сім'ї. Така ситуація притаманна 33,3% респондентів. Це свідчить про почуття незадоволеності сімейним

життям, схильність до хвилювань та негативних переживань, занепокоєння сімейними справами, необхідність стримування негативних емоцій. Причинами цього стану можуть бути: ситуація постійного психологічного тиску, важкого або навіть безвихідного становища, наявність перешкоди для прояву певних почуттів і задоволення важливих потреб.

Висновок: результати комплексних досліджень свідчать про те, що конфлікти в сім'ї негативно впливають на стан психіки дитини. Згідно з аналізом різних досліджень ми бачимо, що саме невирішений конфлікт, який довго тягнеться має негативний вплив на дітей, спричиняє сімейну тривогу і напруженість в сім'ї. Хибна модель стосунків може передаватися з покоління в покоління. Необхідно допомагати сім'ям налагоджувати відносини, оскільки це впливає не лише на їхню сім'ю, а позначається на психофізіологічному стані дітей. Потенційно вона впливає на все: від психічного здоров'я до успіхів у навчанні та стосунків у майбутньому. Ці явища не лише впливають на психіку, а і на якість життя дітей у майбутньому. На противагу вищесказаному діти, які були спостерігачами конфліктів, проте вони мали більш конструктивний характер, а також діти були свідками вирішення конфліктів (вибачення, компроміс) і покращення відносин, то у них не спостерігалися такі проблеми.

Цей висновок підкреслює важливість управління конфліктами та просування позитивних стратегій управління конфліктами на рівні батьківських стосунків. Якщо батьки усвідомлять, як їхні стосунки впливають на розвиток дитини, то це зможе підготувати основу для психологічного здоров'я дитини сьогодні – та здорової сім'ї в майбутньому.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці програми для вирішення конфліктів і покращенню взаємостосунків у сім'ї.

Література

1. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / за заг. ред. Т. О. Перцевої, В. В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2-х кн. Кн.1 Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
3. Головнева И. В. Изменение традиционных внутрисемейных ролей: новые модели поведение и конфликты. *Практична психологія та соціальна робота*. Київ, 2006. №4. С.12–16.
4. Оліфірович Н. І., Зінкевич-Куземкіна Т. А., Велента Т. Ф.. Психологія сімейних криз. СПб.: Речь.2006. 360 с. ULR: <http://socio.125mb.com/461-oprosnik-analiz-semeynoy-trevogi-27188.html> (дата звернення : 26.07.2022).
5. Gordon T. Harold, and Ruth Sellers. Annual Research Review: Interparental conflict and youth psychopathology: an evidence review and practice focused update. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 59:4 (2018), pp 374–402.

СТВОРЕННЯ ДИДАКТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЇ «КРАВЕЦЬ» ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСУ LEARNINGAPPS

Поняття «інформатизація освіти» пов'язане з початком змін у концепції використання інтерактивних засобів інформаційно-комунікаційних технологій останнього покоління.

LearningApps.org – онлайнвий сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на уроках, і позаурочний час, і для малечі, і для старшокласників. Сервіс LearningApps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Конструктор LearningApps призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити й закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу.

Мета та завдання полягає у створенні ефективних форм використання інтерактивної технології LearningApps під час викладу теоретичного матеріалу та її можливостей стосовно окремих навчальних дисциплін, враховуючи їх специфіку. Короткий перелік можна окреслити таким чином: тестові форми, групові форми, пошукові форми, вікторини, проблемні форми.

Сьогодні існує різноманітна кількість сервісів, які можна використовувати з будь-якого пристрою підключеного до мережі Інтернет, наприклад комп'ютера, планшета або смартфона для створення освітніх ресурсів, наприклад: kubbu.com, puzzlecup.com, hotpotatoes.org, LearningApps.org тощо. Сервіс LearningApps (<http://learningapps.org/>) – це сервіс Web 2.0 для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Ці модулі можуть використовуватись безпосередньо як навчальні ресурси або для самостійної роботи, для самооцінювання учнів.

Інтерактивне освітнє середовище LearningApps надає готові інтерактивні вправи поділені за категоріями: за предметом, рівнем освітнього ступеня та готовими шаблонами, які можна використати або створити свої власні.

Створені інтерактивні вправи у сервісі LearningApps.org, а саме дидактичні матеріали можна використовувати як при проведенні занять у вигляді інтерактиву, так і на позакласних заходах для проведення квестів та ігор. Їх можна застосовувати як наочний матеріал при вивченні нового матеріалу або для його закріплення та як контрольно-перевірочний матеріал після вивчення будь-якої теми.

Використання сучасних інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, відкриває широкі перспективи поглиблення

теоретичної бази знань, посилює мотиваційну спрямованість до вивчення дисциплін, забезпечує опанування навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити. Використання інтерактивних ігор, створених у середовищі LearningApps, під час лекційних занять полегшує учням сприйняття матеріалу, розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу та допомагає розвинути інтерес до навчання, а також розширити науковий світогляд. Тривале застосування сервісу підвищує сподівання щодо доцільності його використання в освітньому процесі.

Література

1. Айламазьян А. М., Лебедева М. М. Деловые игры и их использование в психологическом исследовании. *Вопр. психологии*. 1983. № 2. С.143–150.
2. Гуржій А. М., Биков В. Ю., Гапон В. В., Плескач М. Я. Аналіз стану комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів за 1997–2001 роки. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2002. № 4. С. 3–7.
3. Жалдак М. І. Проблеми інформатизації навчального процесу в школі і в вузі. Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі: зб. наук. праць. Київ. пед. ін-т ім. М. П. Драгоманова. Відп. ред. М. І.Шкіль. 1991.С. 3–16.
4. Коваленко А. Б. Особливості застосування методів активного навчання у ВНЗ. *Психологія: реальність і перспективи*. 2013. Вип. 1. С.13–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2013_1_7.

Чорненька О. М.,

викладач природничих дисциплін

ДНЗ «Подільський центр професійно-технічної освіти»

lesia.bio81@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА І ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИПУСКНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ – ВИМОГА ЧАСУ

Життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі і нестандартні рішення. Одним із шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його з потребами сучасності є орієнтація на формування компетентностей та створення ефективних механізмів їх упровадження через навчально-виховний процес у навчальному закладі [1].

Сьогодні головним завданням є підготовка випускника ЗП(ПТ)О такого рівня, щоб потрапляючи в проблемну ситуацію, він міг знайти кілька способів її вирішення, вибрати раціональний спосіб, обґрунтувавши своє рішення.

Використання ІКТ на уроках з природничих наук дозволяє мені зробити урок нетрадиційним, яскравим, насиченим. Моделювання природних явищ і процесів на комп'ютері необхідно перш за все для вивчення подій і експериментів, які практично неможливо продемонструвати в лабораторії, але можуть бути показані за допомогою комп'ютера.

Наприклад, біологія, як одна з найцікавіших природничих наук, має всі можливості до формування в учнів уявлення про наукову картину світу, формує світоглядну позицію і життєві переконання. А також дає можливість експериментувати й формувати в учнів дані компетентності.

Формування інформаційних і професійних компетенцій на уроках природничих дисциплін дозволяє вирішити одне з головних завдань навчання – це підвищення рівня знань учнів, активізації мислення, збільшення інтересу саме до вивчення предмета і застосування його як в майбутній професії, так і в життєвому просторі.

Формування інформаційної компетентності передбачає:

1. Розвиток умінь учнів обирати потрібні джерела інформації.
2. Удосконалення вмінь використовувати додаткову літературу.
3. Проведення інформаційних хвилинок.
4. Проведення інформаційних диктантів.
5. Вироблення вмінь складати схеми та читати їх.
6. Організація зустрічей із живими носіями інформації.
7. Залучення учнів до використання комп'ютера, мережі Інтернет як потужного інструмента здобуття та обробки інформації.
8. Стимулювання критичного ставлення до повідомлень засобів масової інформації.
9. Виховання загальної інформаційної культури.

Чим більше учні читають пізнавально-наукової інформації, тим більший їх словниковий запас, тим швидше вони міркують та активніше засвоюють навчальний матеріал, проявляючи зацікавленість до всього, над чим вони працюють, а відповідно – мають вищий рівень навчальних досягнень.

Для успішного засвоєння біології велике значення має наочне представлення матеріалу, яка дає змогу експериментувати у повсякденному житті й професійній діяльності. Багато біологічних процесів відрізняються складністю. Діти з образним мисленням важко засвоюють абстрактні узагальнення, без картинки не здатні зрозуміти процес, вивчити явище. Розвиток їх абстрактного мислення відбувається за допомогою образів. Мультимедійні анімаційні моделі дозволяють сформуванню у свідомості учня цілісної картини біологічного процесу, інтерактивні моделі дають можливість самостійно «конструювати» процес, виправляти свої помилки, самонавчатися.

У своїй практиці викладання біології я використовую різні комп'ютерні технології, зокрема презентації.

Використання презентацій дозволяє візуалізувати статичну й динамічну інформацію, самостійно готувати завдання, підбирати навчальний матеріал, що відповідає змісту конкретної теми з будь-якої спеціальної дисципліни. Підготовані й методично продумані слайдові презентації – це найкращий вид унаочнення (карти, таблиці, схеми, фото, документи, завдання, шаблони виконання завдань), який не потребує матеріальних затрат (звичайно потрібен проектор) та може швидко змінюватися за бажанням викладача.

Використання презентаційних матеріалів на уроках допомагає:

- ✓ раціоналізувати форми подачі інформації (економія часу на уроці);
- ✓ підвищити ступінь наочності;
- ✓ отримати швидкий зворотний зв'язок;
- ✓ відповідати науковим і культурним інтересам і запитам учнів;

- ✓ створити емоційне ставлення до навчальної інформації;
- ✓ активізувати пізнавальну діяльність учнів;
- ✓ реалізувати принципи індивідуалізації та диференціації навчального процесу;
- ✓ підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу учнями;
- ✓ проводити уроки на сучасному рівні;
- ✓ готувати конкурентоспроможну особистість;
- ✓ скоротити терміни освоєння предмета.

Презентація дає можливість викладачу проявити творчість, індивідуальність, попередити формальний підхід до проведення уроку. Вона дозволяє представити навчальний матеріал як систему яскравих опорних образів, наповнених вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічній послідовності. Під час використання презентацій задіяні різні канали сприйняття учнів, що дозволяє закласти інформацію не тільки у фактографічному, а й в асоціативному вигляді в пам'ять учнів.

Крім зазначених переваг, використання презентацій на уроці дає можливість:

- ✓ використати повноекранне відео, яке несе великий обсяг інформації (1,2 Гб за 1-2 хвилини), та й всі ми знаємо, що краще один раз побачити, ніж сто раз почути;
- ✓ використати значну кількість таблиць, малюнків, діаграм, портретів вчених, фотографій, карт, схем;
- ✓ активізувати сприйняття учнів за рахунок звукових та зорових демонстрацій;
- ✓ виділити головний зміст;
- ✓ під час пояснення не витрачається час на запис на дошці;
- ✓ під час пояснення викладач не повертається до дошки, таким чином не втрачається контакт з групою;
- ✓ учням легше відповідати, коли вони спираються на відображений на екрані план відповіді.

Основою набуття компетентності є власна активна діяльність учня і викладача. Мій педагогічний досвід показує, що оптимально та вдало обрані прийоми, форми та засоби навчання сприяють: розв'язуванню практично орієнтованих завдань; аналізу життєвих ситуацій; використанню наочності; проведенню експерименту ужиткового спрямування; проведенню учнівського дослідження; виконанню проєктів, розв'язуванню проблемних завдань, застосуванню технології розвитку образного мислення тощо.

Компетентність формується, насамперед, завдяки власним зусиллям особистості, внаслідок саморозвитку, професійного та особистісного росту, професійного та життєвого досвіду [3].

Продуктивність професійної діяльності залежить тепер не стільки від володіння раз і назавжди заданою спеціальною інформацією, скільки від уміння орієнтуватися в інформаційних потоках, справлятися з проблемами, шукати і використовувати нові знання.

Професійна компетентність особистості є складовою життєвої компетентності. Структура професійної компетентності: професійні знання і професійне мислення; відповідні вміння і навички, практичний досвід використання знань у конкретних ситуаціях; особистісні якості (професійна творчість, зацікавленість у результатах своєї роботи, позитивна мотивація, ініціатива, прагнення до професійної самореалізації) [2].

Випускник Центру повинен бути компетентним, має уміти використати набуті знання в закладі освіти у реальних умовах, аналізувати нову інформацію, самостійно приймати рішення, виконувати певні професійні й соціальні функції, а також має здобути достатні навички самостійної роботи, уміння планувати свій робочий час і займати активну позицію стосовно професійної діяльності. Кінцевим результатом навчання є сформованість компетентностей випускника ЗП(ПТ)О, перенесення акцентів з рівня знань суб'єктів навчання на їх уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем.

Література

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Упоряд. К. М. Задорожний, С. О. Малікова. Х.: Вид. група «Основа», 2006. С. 39–51.
2. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти / О. І. Гулай. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2009. № 2. Сер. Педагогічні науки. URL : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/Vnadps/2009_2/09goinpo.pdf.
3. Ницета В. А. Життєва компетентність особистості: до питання створення функціональної моделі / В. А. Ницета. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. ; редкол.: Т.І.Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: [б. в.], 2008. Вип. 51. С. 257–264.

Чорний О. В.,

викладач професійно-теоретичної підготовки
ДНЗ «Подільський центр професійно-технічної освіти»
anna.chekrygina@gmail.com

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті передбачає реалізацію принципу гуманізації освіти, методологічну переорієнтацію процесу навчання з інформативної форми на розвиток особистості, індивідуально-диференційований і особистісно орієнтований підходи до навчання. У цьому процесі найважливіше місце належить уроку – основній формі навчання, а також його різновиду – нестандартному уроку.

У зв'язку з тенденцією зниження інтересу учнів до навчальної діяльності у навчальну практику почали входити нестандартні форми уроків. Вони з'явилися в середині 70-х років ХХ ст. З того часу форми проведення цих уроків стали більш численними й різноманітними. Якоюсь мірою вони набули буденності в учнівському житті, навіть до класичних уроків викладачі включають елементи нестандартності.

Сьогодні нестандартні (нетрадиційні) уроки є звичайною ознакою будь-якої освіти (у т.ч. П(ПТ)О), можна навіть говорити про «моду» на той чи інший тип уроку, та ставлення до них не можна назвати однозначним. Зрозуміло, що незвичайні за змістом, організацією, такі заняття приваблюють учнів, сприяють розвитку особистих здібностей. Але ці уроки вимагають значних витрат часу від викладача та учнів.

Нестандартні уроки у ЗП(ПТ)О дозволяють урізноманітнювати форми та методи роботи учнями, відходити від шаблонів, сприяють вихованню творчої особистості, розширенню функцій викладача, дають можливість враховувати специфіку навчального матеріалу та індивідуальні особливості слухачів.

За допомогою нестандартних уроків у навчальному процесі ефективно вирішується чимало завдань навчання, виховання і розвитку учнівської молоді.

Викладач може:

- 1) надати слухачам повнішу, актуальнішу, достовірнішу інформацію про явища і процеси, які вивчаються;
- 2) продемонструвати процеси, які не можна спостерігати безпосередньо під час традиційних уроків;
- 3) навчити алгоритмам виконання різних видів діяльності;
- 4) створити специфічне професійно-виробниче середовище;
- 5) задовольнити творчі, креативні запити, бажання та інтереси слухачів;
- 6) провести тренувальні роботи, вправи, моделювання процесів тощо;
- 7) здійснити диференційований підхід до організації навчання;
- 8) забезпечити оптимальний обсяг передачі й засвоєння наукової інформації;
- 9) раціоналізувати навчальний процес, підвищити його результативність тощо.

Нестандартний урок – один із потужних джерел впливу на свідомість і підсвідомість людини. Він може використовуватися на всіх етапах навчання як багатофункціональна форма його організації.

Максимально активізуючи чуттєве сприйняття, нестандартний урок забезпечує більш легке і міцне засвоєння знань в їх образно-понятійній цілісності та емоційної забарвленості, істотно впливає на формування світогляду, стимулює розвиток абстрактно-логічного мислення [2].

Використання нестандартних уроків створює сприятливі умови для підвищення ефективності всього навчального процесу.

Удосконалення методики проведення нестандартного уроку розглядається нами як один із найважливіших напрямків підвищення пізнавального інтересу до вивчення професійно орієнтованих дисциплін, якості знань учнів. У свою чергу вдосконалення методики проведення нестандартного уроку передбачає знання викладача педагогічної науки і його спроможність оцінювати свою роботу. Зміни в навчальному процесі ставлять нові вимоги до діяльності викладача, яка орієнтована на учня, і це викликає необхідність по-новому підійти до проблеми нестандартного уроку.

Проблемою нестандартних форм навчання займались А. Бородай, Ю. Мальований, О. Дорошенко, С. Ніколаєва, О. Тернопольський, І. Підласий

та ін. Проте аналіз наявної літератури показав, що не всі аспекти варіативності уроку вивчені [5].

Нестандартні уроки не передбачають прямої залежності від змісту, методів і форм навчання. Частіше метод визначає зміст. Самостійний пошук випереджає навчання, самопізнання обдарованої молоді; творчий підхід талановитого викладача дозволяє вибірково ставитися до змісту, відкидати непотрібне, зайве, нецікаве.

Проте, загальними вимогами до нестандартного уроку у ЗП(ПТ)О залишаються наступні класичні:

1. Визначеність, ясність, чіткість і реальність основної дидактичної мети заняття.

2. Вивчення змісту навчального матеріалу на правильній психолого-дидактичній основі.

3. Педагогічно виправданий та психологічно обумовлений підбір форм і методів для заняття в цілому і для кожного його структурного елемента.

4. Доцільне поєднання групової, фронтальної та індивідуальної роботи учнів залежно від загальної дидактичної і конкретних цілей заняття.

Методи та прийоми, що сприяють активізації діяльності учнів під час проведення нестандартних уроків:

1) Проблемне викладання: чітке формулювання основних питань, їхня практична спрямованість, приклади проблемних ситуацій і залучення аудиторії до їхнього вирішення з елементами мозкового штурму.

2) Періодичний діалог з аудиторією.

3) Використання наочного (ілюстративного матеріалу) й технічних засобів навчання, зокрема мультимедійних систем, таблиць-схем тощо.

4) Використання елементів професійного гумору.

5) Застосування виробничих проблемних ситуацій.

6) Робота в парах, в малих групах, між групами для вирішення проблемних завдань.

7) Використання елементів змагання.

8) Забезпечення роздатковими матеріалами.

9) Забезпечення об'єктивності в оцінці роботи кожного слухача.

10) Завчасне ознайомлення слухачів з формою проведення нестандартного заняття, видами заохочень та оцінювання їхньої активної участі.

11) Урахування творчого підходу слухачів до обговорення навчальних питань, виготовлення засобів наочності до теми тощо.

12) Забезпечення вільного доступу до технічних засобів навчання.

13) Урізноманітнення форм контролю.

Не існує загальноприйнятої типології нестандартних уроків. Усі існуючі класифікації значною мірою можна назвати умовними [15].

На основі аналізу наукової літератури та досвіду проведення нестандартних уроків викладачами можна визначити дві основні групи таких уроків:

1) «пульсуючі», тобто форми навчання, що відомі в педагогіці давно, але в силу соціальних та інших умов, потреб частота їх застосування на практиці різна (урок-диспут, урок-семінар, урок-конференція та ін.);

2) «нестандартні уроки», що відзначаються оригінальністю їх організації та проведення. Вони в основному виникають в останні роки під впливом засобів масової інформації – телебачення, радіо, Internet тощо (урок-КВК, урок – «Слідство ведуть знатоки», урок – «Поле чудес», урок – on-line-конференція та ін.).

У залежності від реалізації основних компонентів навчання при розв'язанні його дидактичних завдань виділяють наступні види нестандартних уроків:

1) нестандартні уроки «цілісного розв'язання завдань навчання»: сприйняття мети, організація сприйняття, осмислення, закріплення, застосування знань, умінь, здійснення контролю і самоконтролю (урок-змагання, урок-аукціон, бінарні, міжпредметні уроки тощо);

2) «пролонговані» уроки, що не реалізують цілісно-дидактичних завдань за час проведення, тому що вимагають довгої попередньої підготовки (вечорниці, прес-конференції, театралізовані уроки тощо).

Експериментальні дослідження свідчать про вплив нестандартних форм навчання на якість навчально-пізнавальної діяльності учнів при різних способах організації спілкування суб'єктів навчання [16].

Так, встановлено, що позитивні зміни основних показників якості знань (повноти, міцності, усвідомленості, глибини, системності), у формуванні загальнонавчальних умінь. Рівнів пізнавальної і комунікативної активності більш значущі при застосуванні нестандартних уроків моделей «В» і «С». Тим самим доведено, що взаємодія суб'єктів навчання є чинником, який суттєво впливає на якість навчального процесу.

Це можна пояснити тим, що застосування нестандартних форм сприяє формуванню пізнавальних інтересів слухачів; слухач безпосередньо бере участь у діяльності, в якій оволодіває знаннями, вміннями та навичками. Пізнавальна діяльність учнів у таких способах її організації в основному має колективний характер, який створює передумови для взаємодії суб'єктів навчання, дає можливість обміну інтелектуальними цінностями, порівнянню і узгодженню різних точок зору про об'єкти, що вивчаються.

Остаточна класифікація нестандартних уроків ще не склалася, але добірка їх уже досить різноманітна. Аналіз робіт науковців дають підстави заявити, що види нестандартних уроків, які застосовуються в сучасній ЗП(ПТ)О, можна згрупувати наступним чином:

- бінарні уроки;
- віршовані (римовані) уроки;
- інтегровані (міжпредметні) уроки;
- уроки-дискусії (урок-діалог, урок-диспут, урок запитань і відповідей, урок-засідання, урок – круглий стіл, урок-конгрес, урок-практикум, урок – прес-конференція, урок – проблемний стіл, урок-семінар, урок-суд, урок-телеміст);

- уроки-дослідження (урок-знайомство, урок – панорама ідей, урок-пошук, урок-самопізнання, урок – «Слідство ведуть знатоки», урок – «Що? Де? Коли?»);

- уроки-звіти (урок-аукціон, урок-залік, урок-захист, урок-інтерв'ю, урок-екзамен, урок-ерудит, урок-композиція, урок-концерт, урок-огляд знань, урок-презентація, урок-ярмарок);

- уроки-змагання (урок-брейнг-ринг, урок-вікторина, урок-КВД – конкурс винахідливих та допитливих, урок-КВК – конкурс веселих та кмітливих, урок-конкурс, урок-мозкова атака, урок-турнір);

- уроки-мандрівки (урок-екскурсія, урок-екскурсія, урок-марафон, урок-подорож);

- уроки – сюжетні замальовки (урок-віночок, урок-вечорниці, урок-драматизація, урок-казка, урок – картинна галерея, урок-ранок, урок-спектакль, урок-фестиваль, урок – усний журнал).

Незважаючи на таке величезне розмаїття, для більшості нестандартних уроків, як правило, характерні колективні способи роботи; цікавість до навчального матеріалу; значна творча складова; активізація пізнавальної діяльності; партнерський стиль взаємовідносин; зміна ролі педагога; нестандартні підходи до оцінювання.

Вважається, що ця класифікація не суперечить підходу до уроку, виробленому в сучасній дидактиці. Бо головне завдання педагога – не тільки чітко усвідомлювати мету кожного окремого уроку, а й розуміти важливість проведеного заняття як органічної ланки загального ланцюжка даної теми, розділу, курсу, циклу, всього навчально-виховного процесу.

Література

1. Бондарчук Л. І., Федорчук Е. І. Методи активного навчання в курсі «Основи педагогічної майстерності». *Вища і середня пед. освіта*. К. 1993. №16. С. 51–56.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академія, 2001. 576 с.
3. Дидактичні основи професійної освіти: навч. посіб. для студ. вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, З. І. Гирич та ін. Х.: Контраст, 2008. 143 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Х.: Вид-во НУА, 2005. 360 с.

Чугасва О. А.,

майстер виробничого навчання

ДНЗ «Подільський центр професійно-технічної освіти»

helen279123@ukr.net

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Важливою складовою підготовки фахівців у галузі харчових технологій є формування практичних навичок для виконання виробничих функцій. Для забезпечення умов підготовки фахівця у реальному середовищі майбутньої

професійної діяльності передбачена практика (культурологічна, педагогічна, технологічна). Також на заняттях із дисциплін професійної підготовки можна відпрацьовувати професійні навички в умовах, наближених до реальних. Для цього доцільним буде застосування активних та інтерактивних методів навчання (дискусій, дидактичних ігор, моделювання виробничих ситуацій тощо), які будуть відображати суть майбутньої професії, формувати професійні якості фахівців.

Навчання можна організувати таким чином, а джерелом знань виступатиме не тільки викладач, а і комп'ютер, телевізор, відео. Учні, відповідно, повинні вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати у конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити особисту думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології навчання. Найбільш поширені інтерактивні методи навчання: ділові і рольові ігри, case-study (аналіз конкретних ситуацій), тренінги, комп'ютерне навчання, групові дискусії та ін.[1, 2, 3, 4].

Інтерактивні технології навчання О. Пометун, Л. Пироженко поділили на чотири групи: парне навчання (робота учнів з викладачем чи однолітком один на один), фронтальне навчання, навчання у грі, навчання у дискусії.

Під час підготовки фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти використовують вище зазначені методи. Більшість лекційних занять супроводжується візуалізацією матеріалу, а саме презентаціями, інтерактивними плакатами, ситуативними відеофільмами тощо. Це надає можливість пов'язати теоретичний матеріал з реальними ситуаціями, що можуть виникати на виробництві.

Під час проведення уроків теоретичного і виробничого навчання, а також при проведенні лабораторно-практичних робіт, учням пропонується взяти участь у рольових іграх, що моделюють реальні ситуації в підприємствах ресторанного господарства. В процесі гри учні мають навчитися відтворювати технологічні процеси на виробництві, виконувати обов'язки спеціалістів (завідуючого виробництвом, кухарів, офіціантів тощо), при цьому відчувати себе повноцінним учасником технологічного процесу на виробництві. Після проведення такої гри обов'язково необхідно провести аналіз конкретних випадків та результатів проведеної ділової гри.

Під час проведення таких уроків викладач перестає бути центральною фігурою, а лише планує такий урок, регулює навчальний процес, займається його загальною організацією, контролює виконання умов гри, дає консультації та допомагає в разі серйозних утруднень [8]. Кожен учень робить унікальний вклад у спільну діяльність, відчуває відповідальність перед товаришами. Такі уроки найбільш доцільно проводити після вивчення теми, коли учні володіють достатньою кількістю інформації.

Одним з найбільш ефективних методів інтерактивного навчання є використання сучасних технологій, що дозволять отримувати якісні знання за допомогою дистанційного навчання [6].

Інтерактивні технології передбачають організацію кооперативного навчання, коли індивідуальні завдання переростають у групові, кожен член

групи вносить унікальний вклад у спільну діяльність, зусилля кожного члена групи потрібні та незмінні для успіху всієї групи.

Особливістю інтерактивних методик є те, що вони найбільш природні, створюють сприятливі умови для формування вмінь і навичок, дають можливість виявити свої інтелектуальні якості, дають змогу впливати не тільки на свідомість людини, а й на її почуття, емоції, вольові якості, тобто включають у процес навчання «цілісність людини».

Олександр Коберник (Умань) у своїй статті «Актуальні проблеми сучасної дидактики трудового навчання» наголошує: учителі предметів насамперед ті, які вирішили працювати за інтерактивними методиками, мають пам'ятати такі правила:

- в роботу доцільно включати всіх учнів;
- варто потурбуватися про психологічну підготовку учасників;
- у групах не повинно бути багато учасників;
- ретельно підготувати приміщення для роботи;
- не порушувати питання процедури та регламенту.

Використання інтерактивних методів навчання не є простим процесом. Його не можна використовувати на кожному уроці. Краще використовувати на підсумкових уроках тем, коли учні володіють великою кількістю інформації. Тоді такі заняття дають можливість створювати на уроці атмосферу взаємодії, співробітництва, що дає можливість досягти бажаного результату.

Основною цільовою установкою інтерактивного навчання є формування висококваліфікованого фахівця з обраного профілю навчання.

Отримані досягнення пов'язують з активізацією навчальних можливостей учнів шляхом залучення до діалогу, у ході якого пропонується висловлення та обґрунтування власних думок замість переказування абстрактної, «готової» інформації, відірваної від їхнього життя та професійного досвіду.

Література

1. Активні та інтерактивні технології навчання. *Віхи століть*. 2004. №4. С.48–74.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2004.
3. Інтерактивні методи навчання: навч.посібник/ П. Шевчук, П. Фенрих).
Щецін:WSAP, 2005. С.7–23.
4. Технології навчання дорослих/ упор.О.Главник, Г.Бевз. К.: Главник, 2006. С.4–7, С. 106–111.
5. Комар О. А. Модернізація сучасного навчально-виховного процесу / б. наукових праць. Частина II. К.: Мінімум,2005. С.159–166.
6. Percival E. Ellington H.A. Handbook of Educational Technology. London; N.Y., 1984.-P.12, 13, 20.
7. Коломієць Н. А. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів Н.Коломієць/Нац.пед.ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2009. 19 с.
8. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів / С. Г. Крамаренко. *Відкритий урок*. 2002. № 5-6. С. 7–11.

Шпак М. М.,
доктор психологічних наук, професор
кафедри психології розвитку та консультування
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
shpakmariia@gmail.com

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ: ПСИХОДИДАКТИЧНИЙ ПІДХІД

У сучасних умовах реалізації концепції Нової української школи пріоритетною метою є забезпечення особистісно орієнтованого навчання в закладах освіти, спрямованого на розвиток особистості, здатної до навчання впродовж життя, самоосвіти та самореалізації. Так, у Державному стандарті початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688) зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [4].

Особистісно орієнтоване навчання є одним із ключових методологічних орієнтирів психолого-педагогічної науки. Його теоретичні основи започаткували ще видатні класики педагогіки, зокрема: Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К. Д. Ушинський та ін. До розробки і застосування технологій особистісно орієнтованого навчання закликали і відомі педагоги-практики (Ш. О. Амонашвілі, В. О. Сухомлинський та ін.), акцентуючи увагу на спрямованості освітнього процесу на безумовний пріоритет інтересів і пізнавальних потреб особистості учня, розвиток здібностей кожної дитини, урахування її індивідуально-психологічних особливостей.

Витоки ідей про взаємозв'язок навчання і розвитку особистості знаходимо у наукових працях класиків психології (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, С. Л. Рубінштейн та ін.). Так, ще на початку 30-х років ХХ ст. Л. С. Виготський обґрунтував положення про провідну роль навчання у розвитку особистості дитини, яке в подальшому знайшло свою конкретизацію і поглиблення в авторських концепціях розвивального навчання (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Л. В. Занков та ін.). Своєю чергою представники гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс) розглядали особистість учня як найвищу цінність, неповторну індивідуальність, суб'єкта, який володіє потребою у самоактуалізації, в самореалізації своїх здібностей і можливостей.

Сьогодні над психологічним забезпеченням особистісно орієнтованого навчання та виховання працюють сучасні українські психологи (Г. О. Балл, І. Д. Бех, С. Д. Максименко, С. І. Подмазін, В. В. Рибалка та ін.). На думку О. І. Власової, особистісно орієнтоване навчання спрямоване на загальний розвиток учня як особистості. При цьому його важливою складовою є – саморозвиток учня [2]. Очевидно, цю тенденцію слід вважати пріоритетною. Як

зазначає С. І. Подмазін, особистісно орієнтоване навчання дає «кожному учневі, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктний досвід, можливість реалізувати себе в різних видах діяльності» [6, с. 38].

Психологічні засади особистісно орієнтованого підходу до дитини у процесі виховання розкриває І. Д. Бех. На думку відомого вченого, особистісно зорієнтоване виховання забезпечують насамперед такі позиції педагога в навчально-виховному процесі, як: розуміння дитини; визнання дитини; прийняття дитини [1]. Звісно, це неможливо без емпатійного, доброзичливого ставлення до дитини з боку значущих для неї дорослих.

Зазначимо, що концептуальні засади особистісно орієнтованого навчання окреслені в наукових напрацюваннях сучасних вітчизняних педагогів, дидактів і методистів. Так, у контексті дидактики початкової освіти Я. П. Кодлюк трактує особистісно орієнтоване навчання як модель навчання, яка передбачає оволодіння молодшими школярами системою компетентностей – предметних, загальнопредметних та ключових, що проектуються на різних рівнях формування її змісту і реалізуються в навчальному процесі початкової школи шляхом використання відповідних технологій, спрямованих на розвиток в учнів суб'єктності в навчальній діяльності [5].

Особливої уваги заслуговують, виокремлені О. Я. Савченко, основні ознаки особистісно орієнтованого навчання: діагностична основа навчання; зосередження на потребах учня; гуманізація навчального спілкування; співпраця, співтворчість між учнями і вчителем; переважання навчального діалогу; турбота про фізичне та емоційне благополуччя учнів; пристосування методики до навчальних можливостей дитини; стимулювання розвитку і саморозвитку учня [7]. Отже, йдеться про визначальну роль принципу «дитиноцентризму» у контексті особистісно орієнтованого навчання. Водночас науковці дійшли висновку, що учень постає суб'єктом навчальної діяльності за умов сформованості бажання та уміння вчитися, загальнонавчальних умінь та навичок (Н. М. Бібік, Т. Я. Довга, Я. П. Кодлюк, О. Я. Савченко).

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, а також педагогічної практики, показав, що метою традиційного навчання є насамперед оволодіння учнями системою знань, умінь і навичок, тобто здебільшого інтелектуальний розвиток школярів, тоді як особистісно орієнтоване навчання спрямоване на цілісний розвиток учня як суб'єкта навчальної діяльності, розвиток суб'єктності школяра.

На думку О. І. Галян, суб'єктність школяра полягає в самостійності, ініціативності, креативності, свободі й відповідальності [3, с. 54]. Вважаємо, що це дає змогу учневі бути активним учасником навчального процесу, а не пасивним слухачем на уроці. Крім того, суб'єктність школярів пов'язана з розвитком рефлексії, що забезпечує здатність усвідомити відоме і невідоме, проаналізувати й оцінити наявні знання та уміння (В. В. Давидов, Г. А. Цукерман).

Слід зазначити, що в контексті традиційного навчання роль вчителя зводиться до інформаційної функції – вчитель є важливим джерелом знань.

Здебільшого він реалізує авторитарно-дисциплінарний стиль діяльності. При цьому дотримується позиції: «Роби, як Я!». В умовах особистісно орієнтованого навчання вчитель виконує більше мотиваційну функцію і виступає у ролі фасилітатора (за К. Роджерсом), компетентного консультанта, наставника і помічника. Він допомагає дитині вчитися, створює сприятливі умови для самостійної активної пізнавальної діяльності учнів. У процесі співпраці з учнями, вчитель виявляє емпатійне ставлення до них, співпереживання. При цьому дотримується позиції: «Не віддалено, а разом!».

Таким чином, особистісно орієнтоване навчання передбачає суб'єкт-суб'єктну педагогічну взаємодію, а це вимагає, з одного боку, ґрунтовної обізнаності вчителів з віковими та індивідуально-психологічними особливостями учнів та їх урахування в процесі навчання, з іншого – діалогічне спілкування вчителя з учнями, використання інтерактивних методів навчання, створення сприятливих умов для співробітництва, розвитку суб'єктності школярів.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
3. Галян О. І. Особистість школяра у вимірах суб'єктності : історико-педагогічний дискурс : монографія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 360 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-n#Text>
5. Кодлюк Я. П. Початкова освіта в умовах особистісно орієнтованої парадигми навчання. *Сучасна початкова освіта : вектори розвитку* (спеціальний випуск, присвячений 80-річчю університету): зб. наук. праць. Бердянськ : БДПУ, 2012. С. 110–119.
6. Подмазін С. І. Особистісно-орієнтований освітній процес. Принципи. Технології. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 2. С. 37–43.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів пед. факультетів. Київ : Генеза, 1999. 368 с.

Яковишин Р. Я.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології та
інклюзивної освіти ТОКІППО

Сидорська О. Я.,

методист центру виховної роботи,
захисту прав дитини та
громадянської освіти ТОКІППО

Сохацькі Пьотр,

магістер, канцлеж
Вищої Школи Бізнесу і Менеджменту
в Чеханові (Польща)

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Анотація. У статті поданий аналіз основних підходів до проблеми підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю; розкриваються характеристики системоутворювальних факторів побудови системи підготовки педагогічних кадрів до навчання і виховання обдарованих дітей; визначаються базові складові їх психолого-педагогічної готовності до розвитку обдарованості.

Ключові слова: обдарованість, обдарована особистість, педагога, система підготовки педагогів до роботи з обдарованими, психологічна готовність педагога до роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

Перспективним проектом реформування, що відповідає умовам сучасної України й потребам українських дітей, є Нова Українська школа. Людство переходить до нового типу цивілізації – інноваційного. Постає завдання – по-новому визначити мету навчання і функції навчального процесу. В якості провідної ідеї сучасної освіти повинен постати дитиноцентризм, що передбачає максимальне наближення навчання, виховання кожної дитини до її індивідуальних особливостей і обдарувань [2, 37].

Мета розвитку здібностей найпідготовленіших учнів – допомогти їм реалізувати свої індивідуальні якості, не загубитися в сірій масі учнів, сприяти переорієнтації їхнього репродуктивного мислення на творче індивідуальне конструювання. У розвитку їхніх здібностей важливе значення має забезпечення та розширення інформованості в тих галузях, які їх цікавлять, організація для них різноманітної діяльності.

Обдарованість – це комплексне явище психіки людини, яке включає єдність інтелекту, творчості й мотивації [1, 42].

Інтелектуальні здібності перевищують середній та високий рівні, творчість проявляється у новому і оригінальному підході до вирішення проблем і завдань, що стосується мотивації, то це єдність емоційно-вольових якостей: інтересу до певної діяльності й настирливості у досягненні мети. Обдаровані люди характеризуються наполегливістю, надзвичайно розвиненою працьовитістю, глибоким і стійким інтересом до певної діяльності.

Підготовка педагога до роботи з обдарованими дітьми має містити:

1. Формування знань (уявлення) про те, що таке обдарованість, хто такі обдаровані діти, які особливості їхнього навчання та розвитку у різних умовах.

2. Формування особистісного ставлення до обдарованого (як і до будь-якого іншого) учня не як до об'єкта педагогічного впливу, а як до суб'єкта спільної конструйованої педагогічної взаємодії, в ході якої відбувається навчання і розвиток учнів.

Навчання основних організаційних форм, психологічних і дидактичних методів практичної роботи з обдарованими дітьми [5, 118].

Можна виділити основні заходи щодо роботи з обдарованими учнями:

1. Надання їм можливості виконувати більший обсяг навчальних завдань. При цьому має бути витриманий оптимальний обсяг додаткової роботи з обдарованими учнями.

2. Збільшення кількості завдань має поєднуватися з обов'язковим підвищенням їх складності. Це сприятиме інтелектуальному розвитку, формуванню здібностей.

3. Забезпечення зростання творчої активності шляхом розвитку в учнів вміння виділяти проблему, створювати проблемні ситуації у процесі навчання і знаходити шляхи їх вирішення, відбирати й структурувати навчальний матеріал, виділяти головне, суттєве, прагнення до самовдосконалення.

4. Пошук вчителем дієвих стимулів для активізації творчості учнів, диференційований підхід, заохочення обдарованих учнів до творчого пошуку [6, 49].

Поради вчителям щодо роботи з учнями з ознаками обдарованості:

1. До обдарованих дітей треба ставитися спокійно. Вчитель повинен створити таку атмосферу в класі, в якій успіхи «зоряного хлопчика» (або дівчинки) викликали не почуття заздрості чи роздратування, а повагу з боку його однолітків.

Постійна недобррозичлива оцінка вихователя може призвести до втрати дитиною впевненості у своїх силах, тим самим приглушити здібності. Однак інша крайність «захвалювання» – викликає зарозумілість, що не менш шкідливо. Оцінка, яку дає педагог, має бути вимогливою, але доброзичливою, щоб зміцнювати віру в успіх.

2. Треба допомогти такій дитині, тобто дати їй завдання складніше. Кожне наступне завдання має бути складнішим, ніж попереднє, і водночас посильним.

3. Ефективне застосування методики самостійного опрацювання (дослідження) учнем нової теми. На півріччя кожен одержує свою серію завдань різної складності, які треба вирішити самостійно. Після цього поступово завдання розбирають усім класом.

4. Якщо сфера інтересів і набір здібностей учня досить вузькі, завдання вчителя – розвивати ці здібності максимально, щоб у майбутньому ця людина була здатна професійно використовувати наявні в неї здібності й стати винятковою у своїй галузі.

Талановитим дітям необхідне особливе середовище, необхідні труднощі, оскільки легкі успіхи за низьких вимог і загального слабого фону загрожують швидкою деградацією [8, 18].

Для успішної роботи з обдарованими дітьми вчителю необхідно:

1. Використовувати у своїй роботі систему пошуку обдарованих і талановитих дітей.

2. Виявляти здібності учнів за такими параметрами:

- характеристика уваги;
- особливості мислення;
- характеристика пам'яті;
- особливості темпераменту з урахуванням їх в організації навчальної діяльності.

3. Внести зміни до поурочних і тематичних планів, де передбачалась би цілеспрямована робота з кожною обдарованою дитиною.

4. Використовувати на уроках мотиваційні установки, які орієнтують учнів на навчання «хочу все знати», а не «хай мене навчать».

5. Використовувати на уроках самостійні творчі завдання, роботи пошукового характеру.

6. Поєднати навчальні знання з науковим пізнанням: науковим пошуком істини, експериментуванням, спостереженням у природі, синтезом і аналізом природних явищ [10, 122].

Основні заходи щодо роботи з обдарованими учнями:

1. Надання їм можливості виконувати більший обсяг навчальних завдань.

2. Збільшення кількості завдань має поєднуватися з обов'язковим підвищенням їх складності. Це сприятиме інтелектуальному розвитку, формуванню здібностей.

3. Забезпечення зростання творчої активності шляхом розвитку в учнів вміння виділяти проблему, створювати проблемні ситуації у процесі навчання і знаходити шляхи їх вирішення, відбирати й структурувати навчальний матеріал, виділяти головне, суттєве, прагнення до самовдосконалення.

4. Пошук вчителем дієвих стимулів для активізації творчості учнів, диференційований підхід, заохочення обдарованих учнів до творчого пошуку [3, 89].

Отже, основним принципом правильної ефективної роботи з обдарованими учнями є адекватність у виборі навчально-виховних програм. На думку фахівців, ці програми повинні якісно відрізнятися від програм, розрахованих на дітей із середніми можливостями, але ця різниця не повинна здійснюватися за рахунок збільшення обсягу навчального матеріалу, темпу навчання або включення завдань з програм для більш дорослих дітей.

Література

1. Антонюк Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми./ Л. В. Антонюк. *Шкільна бібліотека*. 2016. №5. С.41–43.

2. Барко В. В., Панок Л. В., Лазаревський С. П. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі: методичні рекомендації./ В. В. Барко, Л. В. Панок, С. П. Лазаревський. Тернопіль, 2000. 85 с.

3. Бухлова Н. Б. Обдарована дитина. Психолого-педагогічний супровід / Н. Б. Бухлова. К. : Шкільний світ, 2013. 104 с.

4. Вауліна О. М. Закордонний досвід у роботі з обдарованими дітьми / О. М. Вауліна, Є. М. Бурилова. *Початкове навчання та виховання*. 2015. №31-32. С.36–39.

5. Володарська М. О. Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С. М. Полуніна. Харків : Основа, 2010. 190 с.

6. Голуб Т. І. Виховуємо обдарованих дітей (Батьківський катехізис, або Закони розумно-організованого сімейного виховання школярів). *Завуч*. 2004. №22. С.47–53.

7. Котляревська О. О. Обдарована дитина: знахідка чи проблема / О. О. Котляревська. К.: «Каравела», 2014. С.40–47.

8. Матвійчук В. Виявлення та підтримка обдарованих дітей / В. Матвійчук. *Психолог*. 2014. №9. С.18–19.

9. Серапулова Є. П. Виховання обдарованої дитини/ Є. П. Серапулова. *Початкова школа*. 2000. №2. С.3–5.

10. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. / Л. В. Туріщева. Х.: Вид. гр «Основа», 2008. С. 122.

ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

*Хороша освіта є одним із найбільших благословень,
які ви можете дати своїм дітям.*

(Бектон Лавлес (Becton Loveless) – авт. статей
ресурсу EducationCorner.com)

Для нормального розвитку дитини потрібна безпека, постійність, а все нове для неї викликає тривогу, напруженість, страх. Перебування в новому середовищі, знайомство з новими людьми спонукає наш мозок перемикається у режим пошуку предмету загрози. Це нормально. Адже завдання нашого організму – вижити за будь-яких обставин. Проблема лише в тому, що засвоювати знання та вчитися дитина може тільки у спокійному стані. І навчання під час війни – не найкращий досвід у плані випробувань дитячої свідомості.

Сьогодні війна внесла корективи в роботу шкіл, змінила плани переважної більшості українських школярів, студентів, працівників освіти, батьків. З початком військової агресії кожному довелося рятуватися від фізичної небезпеки, а вже після цього оговтуватися та намагатися пов'язати нові реалії зі старим життям. Багато із звичного перестало працювати. Старі підходи до навчання перестали діяти і бути ефективними як раніше. Особливо це стало помітним, коли учасники освітнього процесу почали повертатися до реального навчання в Україні, повертатися з-за кордону додому.

Тривалий карантин протягом двох років через Covid-19, війна, розв'язана Росією проти України, не дає можливості відновити повноцінне навчання в офлайн-форматі. Нині дистанційне навчання надає можливості організувати освітній процес в умовах війни. «Дистанційна освіта не може бути єдиною формою освіти, бо втрачається багато важливих функцій – насамперед, індивідуальний зворотний зв'язок, спілкування, соціалізація, командна робота, формування соціальних стосунків, виховання, співпереживання» [1]. Втім дистанційне навчання, яке раніше нагадувало ілюзію справжнього освітнього процесу, коли вчителі намагалися надавати психологічну допомогу дітям і повертали в їхнє життя відчуття чогось звичного за допомогою дистанційних уроків, може стати справжнім реальним навчанням – більш інтерактивним, захопливим, таким, що спонукає до поглиблення знань [8].

Воєнні дії стали ще одним поштовхом для зміни принципів викладання. Вчителі усвідомили, що тепер їхня сила у вмінні підтримати та запалити жагу до знань, мотивувати, допомогти знайти свій талент, стати опорою, сформувати ті навички, які будуть корисними в майбутньому. Дітям необхідні дорослі, які будуть у них вірити та підтримувати на шляху їх пошуку та формування. Щоб мотивувати дитину до навчання потрібно: надати більше свободи у її виборі в навчанні; заохочувати відкрите та щире спілкування з учнем для

висловлювання думок; орієнтуватись на інтереси дитини; використовувати різні «стилі навчання»; ділитися своїм ентузіазмом; використовувати у навчанні ігрові технології (для командного навчання); зосередити увагу на змісті того, що вивчає дитина, а не на результатах навчання; надати допомогу дитині в організації навчання; визнавати та відзначати досягнення; звертатись до сильних сторін учня; розвивати та формувати критичне мислення [11].

Дистанційне навчання під час війни – це не лише засвоєння нових знань, а й психологічна підтримка, спілкування, перемикання уваги дітей [3; 9]. Дітям важливо не лише здобувати нові знання та навички, але й спілкуватися з однокласниками, педагогами, отримувати емоційну підтримку. Саме вчитель в умовах війни повинен стати, як ніколи, такою особистістю в житті школярів, яка здатна в одній особі поєднати соціальні ролі знавця, організатора, тренера та опікуна, що може зробити навчання максимально ефективним [6]. Як знавець – він джерело інформації у класі, як організатор – надає інструкції, як тренер – ставить запитання, що скеровують учнів у правильне русло та допомагають працювати самотужки; як опікун – надає психологічну підтримку та володіє техніками розв'язання поведінкових проблем.

Коли говорити про навчання у невизначених чи складних умовах, то потрібно мати на увазі вміння адаптувати урок до цих ситуацій, зробити його гнучким [7]. Досягнути цього можна лише за умови правильного планування: підготовка має бути ретельною і водночас спрощеною без довгострокових рішень. Також грамотне планування дозволяє передбачити потенційні проблеми, а отже і визначити спосіб їхнього подолання [7]. Так, створивши загальний шаблон викладання теми (наприклад, вступ – початок – подача матеріалу – поглиблення теми – резюме), вчитель психологічно буде готовий до несподіваних факторів, які можуть внести суттєві корективи у сам хід заняття чи його результат: події на фронті, відсутність більшості дітей онлайн, збої в роботі Інтернету тощо. Про те, що навчання неефективне і планування варто переглянути, можуть свідчити такі ситуації: немає прогресу в навчанні, учні почувуються розгубленими, діти нудьгують або не можуть зосередитися, вчитель не встигає охопити всі теми, що були заплановані, у вчителя недостатньо матеріалу для уроку [7]. Тож педагог повинен подумати: як він може змінити або звести до мінімуму вплив будь-якого з цих факторів. Якщо ні, то потрібно вигадати, як можна перетворити шкідливий вплив на корисний. Завжди важливо мати крім основного плану – додатковий. Наприклад, якщо через сигнал тривоги вчитель не встиг викласти матеріал, він може розіслати матеріал для самостійного вивчення; або ж мати додаткові вправи, якщо діти виконають завдання на уроці дуже швидко. Для проведення уроку у дистанційному форматі можна обрати вчителю на власний розсуд ті платформи та сервіси, які для нього є зручними, цікавими, які чудово працюють на смартфонах або доступні ще й в режимі офлайн (наприклад, Zoom і Skype, сервіси Google, месенджери тощо) [2].

Отже, структура проведення уроку теж повинна змінитись і бути адаптована до сьогоденних реалій та стану дітей, щоб учні могли успішно засвоїти матеріал. Варто на початку уроку встановити емоційний зв'язок з

учнями, запитавши їх про настрої, стан чи як пройшов день, вихідні. Важливо говорити про плани, мрії про майбутнє, повторити пройдений матеріал, основний матеріал подавати в інтерактивній формі, під час уроку виконувати дихальні та релаксаційні вправи, хвилинки відпочинку [9].

Джо Боулер, британський автор освіти, в своїй книзі «Безмежний розум» пише, що «попри сформовані упередження, ні гени, ні раса, ні стать не є запорукою успіху, а можливості мозку не є заданою константою на все життя. Наші досягнення залежать не стільки від вроджених здібностей, скільки від особливого характеру підготовки...» [5].

Аналізуючи літературу, можна виділити кілька ефективних методів засвоєння знань та опанування навичок, які, на мою думку, варто використовувати і сьогодні...» [4; 5] :

1. Повторення через певні інтервали часу, перед сном.
2. Подрібнення інформації – розбити весь об'єм інформації на частини.
3. Чергування режиму концентрації і розслаблення уваги на виконанні завдання.
4. Чергування активності (поєднання нової інформації із попередньою або виконувати завдання різного типу).
5. Поєднання (комбінація кількох видів інформації).
6. Конспектування (виділення основних думок).

Перед тим, як здійснювати пошук нових стратегій продуктивного навчання, вчитель повинен розуміти, що не тільки від нього залежить результат навчання. Війна вплинула на емоційну, поведінкову сфери дитини, особливо, якщо дитина була психологічно травмована. Ніхто не знає, що може стати тригером для емоційних реакцій. Тому під час підготовки уроків потрібно бути дуже обережними із підбором матеріалів, відео, фото та музики. Бажано знати, через який досвід пройшла родина, щоб надати підтримку, якщо вона потрібна.

Через війну та пережитий стрес діти почали гірше зосереджуватися, а отже, їхня здатність засвоювати навчальну інформацію зменшилася. Зокрема, Світлана Ройз підкреслила про можливі зміни в навчальних навичках дітей, що може вплинути на ефективність навчання: уповільнене засвоєння матеріалу, часткова втрата пам'яті, деякий регрес в письмових навичках, навичках читання, забувають правила орфографії, труднощі в просторовій орієнтації, у сприйнятті абстрактних понять [10]. Тому варто зробити акцент на повторенні матеріалу, щоб відновити здатність мозку сприймати когнітивне навантаження: після важких емоційних переживань свідомість дещо пригальмована [9; 10]. Важливим є дотримання адекватних навчальних навантажень на дитину (виконання навчальних завдань потребує енергії, якої зараз недостатньо), створення позитивної мотивації (ситуації успіху), розвиток критичного мислення та емоційного інтелекту, обговорення емоцій та почуттів, дозування інформації, починаючи з малих її обсягів і закріплюючи все в наочності, в діях, в рухах [3; 9].

Не менш важливою умовою продуктивного навчання дітей, та й вчителя зокрема, є вміння педагога потурбуватись про своє ментальне здоров'я. Діти все ж сприймають небезпеку і світ через призму авторитетних для них дорослих.

Якщо стабільний учитель, то це буде і стабільний учень. Тому вчителю потрібно спочатку потурбуватись про себе: не забороняти собі речі, які дають ресурс, не картати себе за деструктивні стани, дозволити собі змінювати старі плани на нові, більш досягаючі, планувати свої справи покроково на близький період.

Отже, навчання у такий складний час – це новий виклик для педагогів, учнів, період пошуку нових ефективних шляхів продуктивного навчання. Але жодний з них не буде реалізований, якщо у вчителя чи учня не буде відчуття безпеки, близькості та єдності, не буде спланованої структури заняття та належної психологічної підтримки («ситуації успіху»), не буде бажання освоювати нову інформацію. Адже навчання – це не пасивна діяльність, цей процес вимагає дисципліни і постійних зусиль, який має нести практичну цінність особисто для кожного. Тільки в такому разі мозок буде зберігати здобуту інформацію, а навчання буде ефективним.

Література

1. Важливо повернути дітей за парти. Лілія Гриневич про освіту та безпеку учнів під час війни. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/vazhlyvo_povernuty_ditey_za_party_liliya_grynevych_pro_osvitu_ta_bezpeku_uchniv_pid_chas_viyny_133113.html
2. Дистанційне навчання у воєнний час: чекліст для вчителя. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5347-dystantsiine-navchannia-u-voiennyi-chas-cheklist-dlia-vchytelia>
3. Ефективне онлайн-навчання в умовах війни: вебінар для вчителів . URL: <https://www.youtube.com/watch?v=57HaFufc1FY>
4. Ефективні навчальні стратегії: поєднання. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4589-efektyvni-navchalni-stratehii-poiednannia>
5. Можливості нашого мозку, або 5 факторів продуктивного навчання. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4568-mozhlyvosti-nashoho-mozku-abo-5-faktoriv-produktyvnoho-navchannia>
6. Навчання у складних умовах: головні ролі вчителя. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5449-navchannia-u-skladnykh-umovakh-holovni-roliv-vchytelia>
7. Навчання у складних умовах: плануємо гнучкі уроки. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5451-navchannia-u-skladnykh-umovakh-planuiemo-hnuchki-uroky>
8. Навчатись завжди: як зміниться українська освіта після війни. URL: <https://mind.ua/openmind/20242872-navchatis-zavzhdi-yak-zminitsya-ukrayinska-osvita-pislya-vijni>
9. Освітній процес під час війни: актуальні поради для вчителів. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitnij-protses-pid-chas-vijny-aktualni-porady-dlya-vchyteliv/>
10. Світлана Ройз дала поради батькам і вчителям, як допомогти дітям продовжити навчання в умовах війни. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5651-svitlana-roiz-dala-porady-batkam-i-vchyteliam-iak-dopomohty-ditiam-prodovzhyty-navchannia-v-umovakh-viiny>
11. 12 стратегій, як мотивувати дитину до навчання. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5599-12-stratehii-iak-motyvuvaty-dytynu-do-navchannia>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ
НОВОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ**

*Збірник матеріалів
V Міжнародної науково-практичної
конференції*

м. Тернопіль, 29-30 вересня 2022 року

*Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк,
В.Є. Кавецький, О.Я. Жизномірська, Т. В. Магера, Н.Б. Стрийвус,
Г.І. Герасимчук,*

Підписано до друку 07.11.2022 р.
Папір офсетний. Формат 60x84¹/16.
Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 37,5 .
Обл.-вид. арк. 37,2 . Зам. №256

Віддруковано з готових діапозитивів у СМП “Тайп”
46006, м. Тернопіль, вул. Чернівецька, 44 б,
Телефон (352)520075; (352)526161